

AUSTRÅTT

- ET KRYSNINGSPUNKT MELLOM NATURFORVALTNING OG KULTURMINNEFORVALTNING.

AUSTRÅTT

- THE ENCOUNTER BETWEEN NATURE MANAGEMENT AND MANAGEMENT OF CULTURAL HERITAGE.

IDA CHARLOTTE SKJOLDAGER

AUSTRÅTT

- ET KRYSNINGSPUNKT MELLOM NATURFORVALTNING OG KULTURMINNEFORVALTNING

**Mastergradsoppgave i landskapsarkitektur
skrevet av Ida Charlotte Skjoldager**

Universitetet for Miljø- og Biovitenskap

Våren 2012

FORORD

Jeg husker da jeg var barn og var mye på besøk hos mine besteforeldre på Heli i Spydeberg. De bodde i et hus omgitt av bølgende jordbrukslandskap, og de hadde en fantastisk hage for oss barna å leke i. Det er først etter at jeg begynte å studere landskapsarkitektur at jeg har oppdaget hvor mye min barndoms landskap har betydning for meg. Det rolige åpne jordbrukslandskapet har vært med i alle mine prosjekter.

Gjennom studietiden har min interesse for hvordan steder oppstår og formes blitt vekket. Jeg synes at det er viktig at stedenes opphav får en betydning også i framtiden, og jeg har lenge visst at jeg i min masteroppgave skulle fordype meg i temaet.

Austrått ble introdusert for meg i sammenheng med emnet *LAA321 Restaurering, bevaring og utvikling – hage/park eller kulturlandskap* høsten 2011. - Og Ørland er et sted i utvikling og vekst. Å studere møtet mellom naturforvaltningen og kulturminneforvaltningen i dette området har åpnet øynene mine for noen av mulighetene og utfordringene ved videreføringen av vår grønne kulturarv.

Austråttborgen
Foto: I.S.

SAMMENDRAG

I denne oppgaven studeres møtet mellom naturforvaltningen og kulturminneforvaltningen med utgangspunkt i Austråttområdet i Ørland kommune.

De kartlagte naturverdiene i Austråttområdet knytter seg i stor grad til naturtyper og enkelte artsforekomster. Funn av purpurmarihand som er en fredet art, Austråtteika som klassifiseres som en prioritert naturtype, og Hovsfjæra, Austråttlunden og borgområdet som er vernet med hjemmel i naturvernloven er alle vurdert som viktige for biologisk mangfold.

Kulturminnene i Austråttområdet viser en kontinuitet av betydningsfulle personer i Norges historie 1000 år tilbake i tid. De store gravhaugene og Austråttborgen med tilhørende borgområde er sentrale i opplevelsen av landskapet. Austråttlunden, de gamle veitraseene og jordbrukslandskapet er imidlertid også viktige for den historiske forståelsen av landskapet.

I forvaltningen av dette landskapet fokuseres det først og fremst på ivaretagelsen av naturverdiene.

Ivaretagelsen av naturverdiene medfører til en viss grad at kulturminneverdiene også ivaretas. I Austråttlunden landskapsvernområde fører derimot ivaretagelsen av naturverdiene til en forringelse av Austråttlunden som kulturminne.

Et samarbeid mellom de respektive forvaltningsmyndighetene for å sikre verdiene på en bedre måte kan være en utfordrende oppgave ettersom man innenfor de ulike disiplinene opererer med ulike begreper, ulikt lovverk og ulike prinsipper for ivaretagelse av verdiene. Videre er det store forskjeller mellom systematiske kartlegginger av naturverdier og systematiske kartlegging av kulturminner.

For å ivareta landskapets natur- og kulturminneverdier på en bedre måte er det nødvendig å legge bedre til rette for dialog og samarbeid. Videre må det satses på en systematisk og helhetlig kartlegging av kulturminnene slik det har vært gjort for naturverdiene. Kanskje er det også nødvendig å gjøre endringer i lovteksten.

ABSTRACT

This master's thesis studies the encounter between nature management and management of cultural heritage in the area of Austrått in Ørland municipality.

Registration of valuable nature are mostly focused around habitat types and species. In particular findings of *Dactylorhiza purpurella* which is a preserved species, the Austrått-oaktree which is a prioritized habitat, and Hovsfjæra, Austråttlunden and the area surrounding Austrått manor that are preserved pursuant to The nature conservation act, are graded as important to biological diversity.

The cultural monuments in the Austrått area reveal a continuity of prominent people in the history of Norway 1000 years back in time. The large burial mounds and the manor house with surrounding areas are central for the experience of the landscape. However, Austråttlunden, the old road lines, and the agricultural landscape are also significant for the comprehension of the historic landscape.

The management of this landscape is above all focused on the preservation of natural values. To some degree

the preservation of natural values have a positive impact on the values of cultural heritage as well. However, in Austråttlunden the preservation of natural values leads to a reduction of Austråttlunden as a cultural monument.

Cooperation between the respective authorities, aimed at a better management of both natural values and values of cultural heritage, might be challenging due to different use of terms, different legislation and different principles of maintaining preservation- or conservation values. There are also significant differences between the level of methodical registration of nature values and values of cultural heritage.

To improve the maintainance of natural values and values of cultural heritage in the landscape, arrangements that can improve dialog and cooperation must be made. Similar to the registration of natural values, it must be focused on methodical and overall registration of cultural heritage. Also it might be necessary to change the wording of the Act of nature diversity and the Act of cultural heritage.

INNHold

Innledning	s. 1
Problemstilling	s. 2
Metodikk	s. 3
Oppgavens oppbygning	s. 3
Bruk av studieområde	s. 4
Arbeidsmetoder	s. 4
Teoretisk bakgrunn	s. 7
Hva er natur og hva er kultur?	s. 7
Loverket	s. 9
Forvaltningsansvar	s. 11
Tidligere kartlegging	s. 12
Innføring i studieområde	s. 13
Mitt møte med Austrått	s. 14
Ulike epoker i Ørlands historie	s. 16
Ørland kommunes kultursatsing	s. 17
Avgrensning av studieområde og tidsepoke	s. 18
Naturverdier i Austråttområdet	s. 21
Naturgrunnlaget	s. 22
Austråtts naturområder	s. 23
Forvaltning av Austråttområdets natur	s. 27

Kulturminneverdier i Austråttområdet	s. 31
Kulturhistorien i landskapet	s. 32
Kulturminner i Austråttområdet	s. 34
Forvaltning av Austråttområdets kulturminner	s. 43
Diskusjon	s. 45
Møtet mellom naturforvaltningen og kulturminneforvaltningen	s. 45
Paradokset med Austråttlunden	s. 47
Flere muligheter i lovverket for å sikre kulturlandskap	s. 48
Eksempelet Bygdøy kulturmiljø og Dronningberget og Hengsåsen naturvernområder	s. 50
Mulighetene for samarbeid	s. 51
Konklusjon	s. 53
Stedsutvikling: Ørland	s. 54
Litteratur	s. 55
Figurliste	s. 59
Vedlegg	s. 63

INNLEDNING

Landskapet rommer biologisk mangfold med genetisk variasjon, ulike arter og ulike økosystemer. Landskapet rommer også historien om vårt opphav, våre forfedres liv og virke og grunnlaget for vår kultur.

I takt med en utvikling, hvor stadig flere naturverdier og kulturminneverdier går tapt, rettes det et stadig økende fokus på viktigheten både av vårt biologiske mangfold og vår kulturarv. Viktigheten understrekes av mange internasjonale retningslinjer og avtaler.

I 1965 ble Veneziacharteret vedtatt med formål om å ivareta og videreføre kulturminnene og deres autentisitet (ICOMOS 1964).

Ramsarkonvensjonen ble vedtatt i 1971, og med det ble våtmarkenes viktige økosystemtjenester anerkjent (UNESCO 1971). Medlemslandene forpliktet seg til å utpeke internasjonalt viktige våtmarksområder samt å frede minimum ett av disse våtmarksområdene for vannfuglarter.

Verdensarvkonvensjonen ble vedtatt i 1972, og medlemslandene har forpliktet seg til å utpeke og ivareta viktig kulturarv og naturarv (UNESCO 1972). UNESCO sin verdensarvliste over universelt viktig kulturarv og naturarv ble opprettet i medhold av verdensarvkonvensjonen.

I 1982 ble Firenzecharteret vedtatt som et tillegg til Veneziacharteret (ICOMOS 1982). I Firenzecharteret anerkjennes hager som arkitektoniske og hortikulturelle byggverk. Firenzecharteret ga egne retningslinjer for historiske hager med tanke på videreføring og ivaretagelse av hagenes autentisitet.

I 1985 ble Granadakonvensjonen vedtatt (Council of Europe 1985). Konvensjonens formål er å styrke beskyttelsen av Europeisk arkitekturarv; bygninger og monumenter, bygningsmiljøer eller områder som er formet i samspillet mellom menneske og natur.

I 1992 ble biodiversitetskonvensjonen vedtatt (UN 1992). Biodiversitetskonvensjonen anerkjenner at mennesket er en del av naturen og at vi må utnytte naturens ressurser. Gjennom konvensjonen forplikter imidlertid medlemslandene seg til å fremme bevaring og bærekraftig bruk av økosystemer, habitater og populasjoner – både det biologiske mangfoldet i naturen og det som omfatter landbruk, skogbruk og fiskeri. Avtalen krever både nasjonale strategier og handlingsplaner så vel som internasjonalt samarbeid.

I 1992 ble Maltakonvensjonen vedtatt (Council of Europe 1992). Konvensjonen fastslår at vår arkeologiske arv er essensiell for kunnskap om menneskets historie.

Medlemslandene forpliktet seg til å registrere arkeologiske funn og fortidsminner samt å innføre meldeplikt til offentlige myndigheter ved arkeologiske funn. Ved fysisk planlegging, bygging og anleggsarbeider, skal det tas hensyn til arkeologiske verdier.

I år 2000 ble den europeiske landskapskonvensjonen vedtatt (Council of Europe 2000). Konvensjonen bygger på en erkjennelse av at landskap er grunnleggende for vår natur- og kulturarv og at landskap er viktige for folks velvære og identitet. Alle typer landskap, hverdagslige omgivelser så vel som områder som er kjent for å være særlig verdifulle anerkjennes som viktige faktorer for folks livskvalitet. Medlemslandene forplikter seg til å kartlegge landskapet og dets endringer, og føre en landskapspolitikk som tar sikte på både vern, forvaltning og planlegging av landskap.

De mange internasjonale retningslinjene og avtalene som omhandler naturverdier og kulturminneverdier understreker noe av kompleksiteten i forvaltning av landskap. Landskap strekker seg ut over landegrensene og et internasjonalt samarbeid er nødvendig for å ivareta landskapenes viktige resurser. I tillegg berøres landskapsforvaltningen av ulike sektorer i samfunnet, fra samfunnsplanlegging og stedsutvikling, til landbruk, naturforvaltning og kulturminneforvaltning.

Det meste av Norges landskap er formet i et samspill mellom natur og kultur. Ofte er de samme geografiske områdene interessante både med tanke på naturverdiene og kulturminneverdiene. Som nevnt dokumenterer kulturlandskapet vår historie og samtidig er kulturlandskapet viktig for vårt biologiske mangfold. Det virker sannsynlig at ivaretagelsen og videreføringen av natur- og kulturminneverdiene også sikres best i et samspill.

Problemstilling

I denne oppgaven studeres møtet mellom naturforvaltningen og kulturminneforvaltningen med utgangspunkt i Austråttområdet i Ørland kommune. I Austråttområdet møtes naturverdier og kulturminneverdier som må vurderes som viktige i både nasjonal og internasjonal sammenheng. Med bakgrunn i hvordan kulturminneverdier ivaretas i naturvernområdene, og hvordan naturverdier ivaretas i kulturmiljøet, vil det i oppgaven fokuseres på hvordan det ligger til rette for samarbeid mellom forvaltningsmyndighetene.

METODIKK

Oppgavens oppbygning

Oppgaven består av tre hoveddeler; teoretisk bakgrunn, resultater og diskusjon.

1. I oppgavens teoridel oppsummeres begrepsavklaringer, lovverket, forvaltningsorganene og tidligere kartlegging.
2. Oppgavens resultatdel innledes med beskrivelser av studieområdet. Beskrivelsene baseres på befaringer i området, lokalhistorisk litteratur og samtale med lokale aktører. Med bakgrunn i disse beskrivelsene avgrenses studieområdets og temaets omfang for denne oppgaven.

Videre oppsummeres naturverdiene og kulturminneverdiene. Opplysningene baserer seg henholdsvis på tolkning av historiske kilder og lokalhistorisk litteratur, og på forvaltningsplaner og rapporter utarbeidet for fylkeskommunen og forsvarsbygg. Disse opplysningene og intervju av lokale aktører, gir grunnlag for en vurdering av hvilke verdier som bør ivaretas.

3. I diskusjonsdelen avsluttes oppgaven med en drøfting av forvaltningen av naturverdiene og kulturminneverdiene i Austråttområdet. Møtet mellom naturforvaltningen og kulturminneforvaltningen er sentral og fokus legges på hvordan et samarbeid dem i mellom kan sikre videreføringen av verdiene på en god måte.

Bruk av studieområde

Denne oppgaven handler om ivaretagelsen av naturverdiene og kulturminneverdiene i landskapet og om møtet mellom de respektive forvaltningsorganene. Selv om temaet er sentralt mange steder i Norge, baseres denne oppgaven på et bestemt område – Austråttlandskapet i Ørland kommune. Studieområdet belyser forvaltningen og møtet mellom forvaltningsorganene med konkrete eksempler. I sammenheng med rammene for forvaltningen kan konkrete eksempler forhåpentlig bidra til å tydeliggjøre utfordringer og muligheter for samarbeid mellom natur- og kulturminneforvaltningen.

Austrått har vært et viktig sted i Norsk historie og har samtidig store naturverdier. I Austråttlandskapet er temaet dagsaktuelt. Både naturverdiene og kulturminneverdiene er uttalte satsingsområder for videre utvikling av kommunen. I tilknytning til plassering av forsvarets hovedflybase for kampfly i Ørland kommune, forventes det betydelig vekst i kommunens innbyggertall. Kommunen står ved terskelen av en ny epoke. Hvordan Austråttområdets naturverdier og kulturminneverdier bevares og videreføres avhenger av fokus i denne overgangen.

Arbeidsmetoder

Arbeidet med oppgaven har i stor grad vært rettet mot å innhente informasjon for deretter å systematisere det på en måte som belyser aspekter knyttet til forvaltningen av kulturminner og naturverdier. Men også befaring i området, tolkning av historiske kilder og intervju med lokale aktører har vært vesentlig for å få en forståelse av forvaltningen av naturverdiene og kulturminneverdiene i området.

De ulike kildene og metodene har på hver sin måte vært delvis ufullstendige og delvis utfyllende i forhold til oppgavens problemstilling. Her gis en oppsummering av arbeidsmetodene som har vært brukt, utfordringene knyttet til dem og hva slags resultater metodene har ledet til.

Søk i databaser

Naturbase og Askeladden er kartprogrammer på internett som viser henholdsvis hvilke naturverdier som Direktoratet for naturforvaltning har registrert og kulturminner som er fredet av riksantikvaren. Opplysningene baserer seg på hva som er undersøkt og kartlagt i hvert enkelt område og gir ikke nødvendigvis

et helt korrekt bilde av situasjonen. I mange områder er ikke alle aspekter undersøkt og kartlagt. Men at et område ikke er kartlagt betyr ikke nødvendigvis at området ikke har viktige natur- eller kulturminneverdier. Databasene kan i tillegg ha mangler ved at enkelte funn og forekomster ennå ikke er ført inn i kartprogrammet. Særlig Askeladden virker å ha et stort potensiale i og med at nyere kulturminner som ikke er fredet, ikke er ført inn. For å få oversikt over natur- og kulturminneverdiene i Austråttområdet sammenstilles informasjon fra databasene med informasjon fra andre kilder.

Litteraturstudie

Det foreligger flere litterære beskrivelser av epoker i Austråttlandskapetets historie. En gjennomgang av disse beskrivelsene har vært grunnleggende for å få en god forståelse av den historiske utviklingen i området. De historiske beskrivelsene er imidlertid ofte gjort i en annen kontekst enn denne oppgavens problemstilling. De må derfor tolkes for å kunne danne et bilde av hvordan naturverdiene kan ha blitt påvirket i epoken.

Det foreligger også en rekke rapporter, registreringer og skjøttsplaner som omhandler naturverdiene i området. Disse rapportene og registreringene er grunnleggende for å få en god forståelse av hvilke verdier man ønsker å ivareta. Enkelte typer naturverdier er imidlertid ikke

dokumentert og naturforholdene kan ha endret seg på tross av skjøttsplaner og bevaringstiltak. Det vil være nødvendig med stadig nye registreringer i felt for å ha oversikt over hvilke naturverdier som faktisk finnes i området. Denne oppgaven baseres likevel på foreliggende dokumentasjon uten supplerende registreringer av naturverdiene.

Historiske kart og illustrasjoner

I ulike arkiver finnes både kart og illustrasjoner fra Austråttområdet. Denne oppgaven har imidlertid ikke vært rettet mot å kartlegge nøyaktig hvordan landskapet kan ha sett ut i ulike epoker. Derfor har ikke arkiver blitt gjennomgått i forbindelse med denne oppgaven. Men i forbindelse med emnet *LAA312 Restaurering, bevaring og utvikling - hage/park eller kulturlandskap* ved Universitetet for miljø og biovitenskap høsten 2011, ble det overlevert en del historiske kart og illustrasjoner fra Ørland kultursenter. Disse har vært tilgjengelige for bruk også i denne oppgaven og sammenstillinger av dem danner et grunnlag for å forstå hvordan landskapet var strukturert og så ut i ulike tidsrom. Tegnede kart og illustrasjoner er imidlertid kun fortolkninger – og ikke gjengivelser av virkeligheten. Intensjonene og ferdighetene til tegneren er avgjørende for fremstillingen. Kart og illustrasjoner er derfor tolket i sammenheng med annen foreliggende informasjon om området.

Befaring

Befaringer har vært avgjørende for få en opplevelse av verdiene i landskapet. Med et utrent øye har det vært vanskelig å oppfatte naturverdiene, kulturminneverdiene og sammenhengene i landskapet. Med litt mer informasjon har opplevelsen av verdiene økt dramatisk. Befaringer til studieområdet har uansett bidratt til en forståelse av hvordan landskapet ser ut, hvilke elementer i landskapet som er karaktergivende og hvordan landskapet samsvarer med allerede nedtegnede registreringer.

Det er foretatt tre befaringer til Austråttområdet i forbindelse med denne oppgaven. Første befaring var på egen hånd uten særlig forberedelse. Andre befaring var i forbindelse med emnet LAA321 høsten 2011 hvor vi bl. a. ble guidet i områdets historie og ble presentert for utvalgt litteratur på det lokale folkebiblioteket. Ved tredje befaring til området oppsøkte jeg spesielt de områder jeg fra tidligere befaringer hadde mangelfull kjennskap til.

Intervju av lokale aktører

Intervju av lokale aktører har vært vesentlig for å oppnå bedre forståelse for den lokale forvaltningen og aktuelle problemstillinger i Austråttområdet. Informasjon og synspunkter som har kommet fram i intervjuene er trukket inn i både resultatdelen og i diskusjonsdelen.

Intervjuene har tatt utgangspunkt i et sett spørsmål og har utviklet seg i forhold til intervjuobjektene utfyllende kommentarer. Intervjuobjektene representerte ulike aktører med særlig interesse for forvaltningen av kulturminneverdiene eller naturverdiene i Austråttområdet. Utfordring med intervjuene har ligget i å formulere de riktige spørsmålene og å finne de riktige intervjuobjektene. Spørsmålene har trolig ikke omfavnet alle viktige momenter vedrørende forvaltningen av kulturminneverdiene og naturverdiene. Videre er det mange aktører med interesser i Austråttområdet som ikke har blitt intervjuet, og det er trolig flere sider ved forvaltningen av natur- og kulturminneverdiene i Austråttområdet som ikke er belyst gjennom intervjuene.

Sammenstilling av resultater i kart.

For å tydeliggjøre resultatene er de sammenstilt i tematiske kart. De tematiske kartene utpeker hvilke aspekter av landskapet som er særlig verdifulle, særlig sårbare eller i hvilke områder kulturminneforvaltningen og naturforvaltningen har sammenfallende interesser. Kart er imidlertid forenklinger av virkeligheten. Landskapet har flere lag som ikke er presentert i kart ettersom de er av mindre direkte betydning for naturvernet og kulturminnevernet. Landskapet er imidlertid sammensatt. Momenter som er av betydning for andre aspekter av landskapet kan videre har indirekte betydning for også naturvernet og kulturminnevernet.

TEORETISK BAKGRUNN

Hva er natur og hva er kultur?

I artikkelen *Mellom natur og kultur -hagekunst i et historisk perspektiv* (Dietze-Schirdwahn 2010) drøftes naturforvaltningens og kulturminneforvaltningens felles interesser og ulike innfallsvinkler når det gjelder grøntanlegg og landskap preget av gårdsdrift. Det poengteres at ulike økosystemer har oppstått som en konsekvens av kontinuerlig drift og er avhengige av videre drift for å opprettholdes. I dette perspektivet er natur og kultur to sider av samme sak. Like fullt representerer naturforvaltningen og kulturminneforvaltningen to ulike verdsett. I naturforvaltningen er biologisk mangfold og ivaretagelsen av økosystemer sentralt. Mens i kulturminneforvaltningen er det de estetiske aspektene ved vegetasjonen som er i fokus.

Som to sider av samme sak, kan det virke noe unaturlig å definere et skille mellom landskapets natur og kultur. I lovverket defineres heller ikke et tydelig skille. For å studere møtet mellom naturforvaltningen og kulturminneforvaltningen er det likevel nødvendig med en forståelse for forvaltningsorganenes ulike innfallsvinkler. Begrepsavklaringer i naturmangfoldloven

og i kulturminneloven kan bidra til en forståelse av hvilke verdier de ulike forvaltningsorganene arbeider for å ivareta.

I naturmangfoldlovens § 2 er følgende definisjoner gitt for begrepene art, økosystem, biologisk mangfold og naturtype.

Med art forstås, «etter biologiske kriterier bestemte grupper av levende organismer».

Med økosystem forstås, «et mer eller mindre velavgrenset og ensartet natursystem der samfunn av planter, dyr, sopp og mikroorganismer fungerer i samspill innbyrdes og med det ikke-levende miljøet».

Med biologisk mangfold forstås, «mangfoldet av økosystemer, arter og genetiske variasjoner innenfor artene, og de økologiske sammenhengene mellom disse komponentene»

Med naturtype forstås, «ensartet type natur som omfatter

alle levende organismer og de miljøfaktorene som virker der, eller spesielle typer naturforekomster som dammer, åkerholmer eller lignende, samt spesielle typer geologiske forekomster»

I kulturminnelovens § 2 gis følgende definisjoner for begrepene kulturminne og kulturmiljø.

«Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til.

Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng.»

I denne oppgaven henviser begrepet natur til geologien, klima, artene og naturens prosesser uten menneskelig innvirkning. Med begrepet kultur henvises det til menneskelig aktivitet og menneskers forming av omgivelsene. Kulturlandskapet oppstår i krysningspunktet mellom natur og kultur, og består av både naturelementer og kulturelementer.

Lovverket

I lovverket legges rammene for ivaretagelsen av våre naturverdier og kulturminneverdier. Særlig naturmangfoldloven, kulturminneloven og plan- og bygningsloven er relevante for å sikre natur- og kulturminneverdier.

I naturmangfoldlovens §§ 4 og 5 står det:

«Målet er at mangfoldet av naturtyper ivaretas innenfor deres naturlige utbredelsesområde og med det artsmangfoldet og de økologiske prosessene som kjennetegner den enkelte naturtype. Målet er også at økosystemers funksjoner, struktur og produktivitet ivaretas så langt det anses rimelig.»

«Målet er at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig for å nå dette målet ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av.»

Gjennom aktsomhetsplikten pålegges alle et

generelt ansvar for å nå målsetningene. Offentlige beslutningstagere pålegget et spesielt ansvar ved at vitenskapelig kunnskap om artenes bestandssituasjon og naturtypenes utbredelsesområder skal ligge til grunn ved beslutninger som berører naturmangfoldet. I Norsk rødliste for arter og i Norsk rødliste for naturtyper gis en oversikt over hvilke arter og hvilke naturtyper som på vitenskapelig grunnlag er vurdert som truede.

Videre gis det i naturmangfoldloven hjemmel til å verne områder ved forskrift. I tillegg til å verne rene naturverdier kan mål med verneområdet være å bidra til bevaring av kulturlandskap eller områder som også har kulturhistoriske verdier, og tilrettelegging for bruk som bidrar til å opprettholde naturverdiene. Dersom bruk er en vesentlig forutsetning for å ivareta verneformålet skal det i tillegg til en forvaltningsplan, utarbeides en skjøtselsplan for området.

I kulturminnelovens § 1 står det:

«Kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning.

Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressurser som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet.

Når det etter annen lov treffes vedtak som påvirker kulturminneressursene, skal det legges vekt på denne lovs formål.»

Med dette er alle statlige, fylkeskommunale og kommunale myndigheter pålagt å ivareta våre kulturminner.

Alle kulturminner som daterer før 1537 og byggverk som daterer før 1647 fredes direkte gjennom kulturminneloven. I kulturminneloven gis det videre hjemmel til å frede kulturminner med omgivelser og kulturmiljø uavhengig av alder ved vedtak. Også parker, hageanlegg og alléer inklusiv naturelementer kan fredes som kulturminne.

I plan- og bygningsloven gis det hjemmel til å sikre bevaring av blant annet naturmiljø og kulturmiljø med hensynssoner i kommuneplanens arealdel.

Forvaltningsansvar

I lovverket fremkommer det at det er vårt alles ansvar å ivareta naturverdiene og kulturminneverdiene. Offentlige forvaltningsorganer har et særlig ansvar for å påse at verdiene sikres. I tillegg kan Kongen i statsråd utpeke enkelte arter, naturtyper eller kulturmiljø som skal prioriteres spesielt eller fredes (Kulturminneloven 1978; Naturmangfoldloven 2009).

Kommunen har ansvar for å forvalte arealene og naturressursene i kommunen, og fylkeskommunen skal utarbeide regionale planstrategier, planer og planbestemmelser som ivaretar både regionale og nasjonale interesser (Plan- og bygningsloven 2008).

På nasjonalt nivå er det miljøverndepartementet som er ansvarlige for forvaltningen av naturverdiene og kulturminneverdiene (Miljøverndepartementet). Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren er viktige fagorganer både i utviklingen av - og i gjennomføringen av statlig politikk i fylkeskommunene (Direktoratet for naturforvaltning 2011; Riksantikvaren 2012b). Som statens representant har også fylkesmannen ansvar for å følge opp stortingets og regjeringens vedtak, mål og retningslinjer (Fylkesmannen.no).

Tidligere kartlegging

Ivaretagelsen av natur- og kulturminneverdiene i landskapet avhenger av at man har oversikt over hvilke verdier som finnes. Systematisk kartlegging og samordning av data på nasjonalt nivå, er en forutsetning for en hensiktsmessig forvaltning av verdiene.

Artsdatabanken arbeider for å kartlegge artene og naturtypene, både deres bestander og deres utbredelse (Artsdatabanken 2010; Artsdatabanken 2011). Direktoratet for naturforvaltnings håndbok for systematisk kartlegging av naturtyper og biologisk mangfold brukes i kartlegging og verdisetting av områder som er viktige for biologisk mangfold (Direktoratet for naturforvaltning 2010a). Det er også gjennomført Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap hvor den historiske bruken av landskapet er vektlagt (Direktoratet for naturforvaltning 2010b). Data fra kartleggingene er tilgjengelige for allmennheten i Naturbase, Direktoratet for naturforvaltning sin karttjeneste på internett.

Det har også vært gjennomført landsdekkende kartlegginger av kulturminner. SEFRAK registeret er basert på registreringer av alle bygg i Norge som daterer før 1900 (Riksantikvaren 2012c). Videre er registrerte fornminner, kirker og fredede bygninger ført inn i Askeladden, Riksantikvarens database for kulturminner (Riksantikvaren). Historiske hager har vært kartlagt gjennom flere ulike prosjekter. I boken *Norske haver gjennom 1000 år* fremheves spesielt undersøkelsene av eldre norske hager, i regi av Institutt for hagekunst, Norges landbrukshøgskole, i årene 1958 -1964 (Bruun 2007). I 2005 påstartet riksantikvaren i 2005 et arbeid de kaller hageprosjektet ¹. Målet med hageprosjektet er å utarbeide en landsverneplan for historiske hager og parker. Prosjektet omfatter utvikling av en hensiktsmessig metodikk, gjennomgang av arkiver og et landsdekkende registreringsarbeid. Foreløpig er kartlegging kun gjennomført som pilotprosjekt i enkelte fylkeskommuner. Videre er riksantikvaren involvert i prosjekter som omfatter kartlegging av verdifulle kulturlandskap i tilknytning til jordbruket og utvikling av metoder for kartlegging av landskap (St. meld. nr. 26 2006-2007).

---

¹ Riksantikvaren (2008). Forvaltning av historiske parker og hager i Norge – forprosjekt. Sluttrapport del I. Oslo. 35 s. Upublisert

INNFØRING I STUDIEOMRÅDE

Figur 1.
Ørland kommune ligger ved munningen av
Trondheimsfjorden

Ørland kommune er en liten kystkommune ytterst på Fosenhalvøya ved inngangen til Trondheimsfjorden. Mesteparten av bebyggelsen i kommunen er samlet i små tettsteder; Brekstad, Opphaug, Uthaug og Ottersbo.

Topografien på Ørland er flat, avbrutt av bratte bergknauser. Ørland har store våtmarksområder med skjellsand langs kysten og myrområder i innlandet. I tilknytning til sine våtmarksområder har Ørland et spesielt rikt fugleliv. Kråkvågsvaet fuglefredningsområde, Grandefjæra naturreservat, Innstrandfjæra fuglefredningsområde og Hovsfjæra fuglefredningsområde danner Ørland våtmarksystem som inngår som en av Norges Ramsarområder. Den åpne himmelen, nærheten til havet og kontrasten mellom flate jorder og bratte berg er karaktergivende for landskapet.

Mitt møte med Austrått

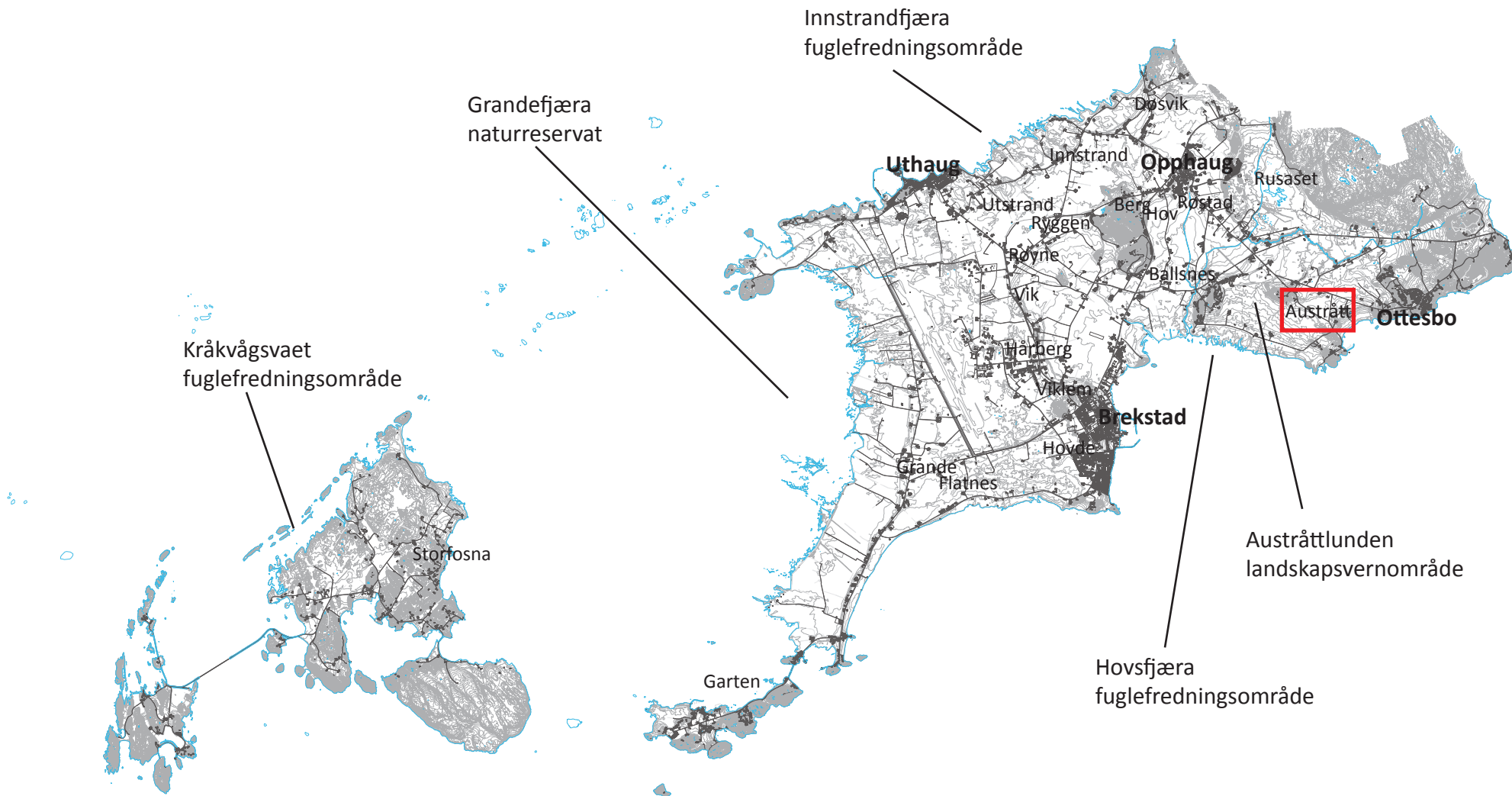
Jeg hadde hørt om Austrått, 1600-tallsslottet på Ørland og maktsentrum fra middelalderen, omgitt av et eldgammelt kulturlandskap. Ankomsten ved fergeleiet i Brekstad avdekket et småsted ytterst i Trondheimsfjorden, et lite sentrum med et lite utvalg forretninger og et næringsområde. Jeg kjørte østover, ut av sentrum. Langs veien åpnet det flate landskapet seg i store jordbruksletter mellom bratte avrundede berg. Sett bort i fra de ekstreme landskapsformene, var landskapet i grunn sammenlignbart med det ekstensive jordbrukslandskapet i Østfold.

Litt tilbaketrukket fra veien fant jeg Austråttborgen, utgangspunktet for mitt studieområde. På Lundahaugen like i nærheten står det enorme kanontårnet med opprinnelse fra den tyske slagkrysseren Gneisenau. Og rett nedenfor den er skogen som kanskje er siste rest av gammel edelløvskog som kanskje er en historisk dyrehage, beplantet med eksotiske trearter. I tilknytning til borgen så jeg en bondegård og like i nærheten - en liten lystbåthavn og et campingområde. Jeg ruslet litt rundt i området. I området var det også hestehager og golfbane. Det slo meg

at Austråttområdet er et svært moderne kulturlandskap – tilpasset vår tids fritidsaktiviteter og fornøyelse.

Austrått, et slott for seg selv der ute... Mon tro hva bakgrunnen for et slikt sted kan være? Det ligner overhodet ikke de renessanseslottene jeg kjenner fra Danmark. Det ligner mer en slags borg. Pyramidemonumentet midt ute på jordet passer heller ikke helt inn... Berget utgjør en storslått kulisse for slottet eller borgen. Parken skjerner mot fjorden. Følger man grusveien mot Brekstad, åpner fjordlandskapet seg rett på den andre siden av første bakketopp.

Etter mitt aller første møte med Austråttområdet forundres jeg over stedet. Landskapet byr på store kontraster: Det er høyt og lavt, flatt og bratt, åpent og lukket. Det er hav og fjell, bondeland og borg, og himmelen er vanvittig stor. Det er ingenting som skygger for lyset. Opplevelsen er praktfull. Men uten særlig kjennskap til lokalhistorien det er vanskelig å oppfatte det eldgamle kulturlandskapet som skal ligge her.

Figur 2.
Kart over Ørland kommune viser stedsnavn og gamle gårdsnavn. Austrått, er markert med rødt.

Ulike epoker i Ørlands historie

Boken *Fosens historie fra istid til 1730* (Aune 2005) gir en rask oppsummering av menneskelig aktivitet i Ørland gjennom tidene. Gjennom tusenvis av år har mennesker levd i området. Det er funnet flere boplasser fra steinalderen. Mange gravhauger og gravrøyser vitner om gårdsdrift i bronsealderen og jernalderen. Arkeologiske utgravninger ved Hovde har avdekket flere langhus fra jernalderen. Og på Litj-Borgklint, øst for Austrått, er det funnet et bygdeborganlegg fra folkevandringstiden. Gode forhold for fiske, fangst og jordbruk har vært grunnlaget for bosetningene på Fosen. Gjennom tidene har Fosen også hatt en sentral beliggenhet i forhold til handel.

Flere av gårdsnavnene på Ørland er kjent siden middelalderen deriblant Kråkvåg, Storfosna, Garten, Grande, Flatnes, Hovde, Brekstad, Viklem, Hårberg, Vik, Røyne, Ryggen, Uthaug, Utstrand, Innstrand, Døsvik, Berg, Hov, Opphaug, Røstad, Austrått, Ballsnes og Rusaseter. De mange gårdene gjør det tydelig at det har vært mye

virksomhet i området. Storfosna og Austrått har i tillegg hatt spesiell betydning som henholdsvis kongsgård og herregård. Kirkene, Rusasetvatnet og handelssentrum ved Uthaug er også viktige kulturminner som daterer langt tilbake i tid.

I landskapet er det lag også fra nyere tider. På kommunens nettside oppsummeres det at det har vært meieri på Ørland siden 1878, meieriskole fra 1894 og husmorskole siden 1923. Austrått fort står igjen etter Tysk okkupasjonsmakt under 2. verdenskrig. Boligfelt fra 50- og 60-tallet, sanitetsforeningens syke- og fødestue fra 1952 og yrkesskolen som ble opprettet i 1960 viser til nok en fremgangsrik periode i Ørlands historiske utvikling (Haugen 2008).

Trolig vil forsvarets hovedflybase for kampfly legges til Ørland i nær framtid (Ramfjord et al. 2012). Dermed står en ny vekstepoke på Ørland for døren.

Ørland kommunes kultursatsing

I *Handlingsplan 2012-2015* (Ørland kommune 2011) satt Ørland kommune seg som mål å utvikle kommunen til et attraktivt sted å bosette seg ved å satse på samferdsel, tettstedsutvikling og utvikling av kulturtilbud. I utviklingen av kulturtilbudet er det kommunale foretaket Ørland kultursenter sentralt. Ørland kultursenters arbeid er blant annet rettet mot utvikling av aktiviteter knyttet til opplevelser og kunnskapsformidling i sammenheng med til naturverdier og kulturhistorie².

I sitt arbeid med *Reformasjonsprosjektet Austrått 1537* og *Herregårdsprosjektet* har Ørland kultursenter rettet fokuset i Austråttområdet mot betydningen stedet har hatt fra reformasjonstiden fram til 1700-tallet. Et av målene for prosjektet er å fremme regionens historiske identitet. Ørland kultursenter har etablert et samarbeid med flere aktører om å bidra til kunnskapsformidling

knyttet vår Lutherske arv og til reformasjonstiden.

Reformasjonsprosjektet Austrått 1537 omfatter blant annet undervisningsopplegg for barnehager og skoler, oppsetting av Ibsens skuespill «Fru Inger til Østraat», årlige reformasjonsseminar og undersøkelser for å kartlegge utviklingen og utstrekningen av parkanlegget på Austrått (Ørland kultursenter 2011).

Ørland kultursenter arbeider også aktivt med utbedring av våtmarksområder for fugl og tilrettelegging for naturopplevelser. I Austråttområdet er det planlagt å gjenoppbygge demningen for Rusasetvatnet, bygge naturscener hvor man kan kikke på fuglene, opparbeide en ny opplevelsesvei langsmed Hovsfjæra fuglefredningsområde og etablere et herregårdsmuseum i tilknytning til Austrått.

---

² Krangsås (2012). Kulturforetaket Presentasjon til KRF mars 2012. Upublisert Powerpoint presentasjon

³ Forvaltningen i Ørland kommune (2012). Intervju med representanter fra kommunens forvaltning. Ørland (11.4.2012).

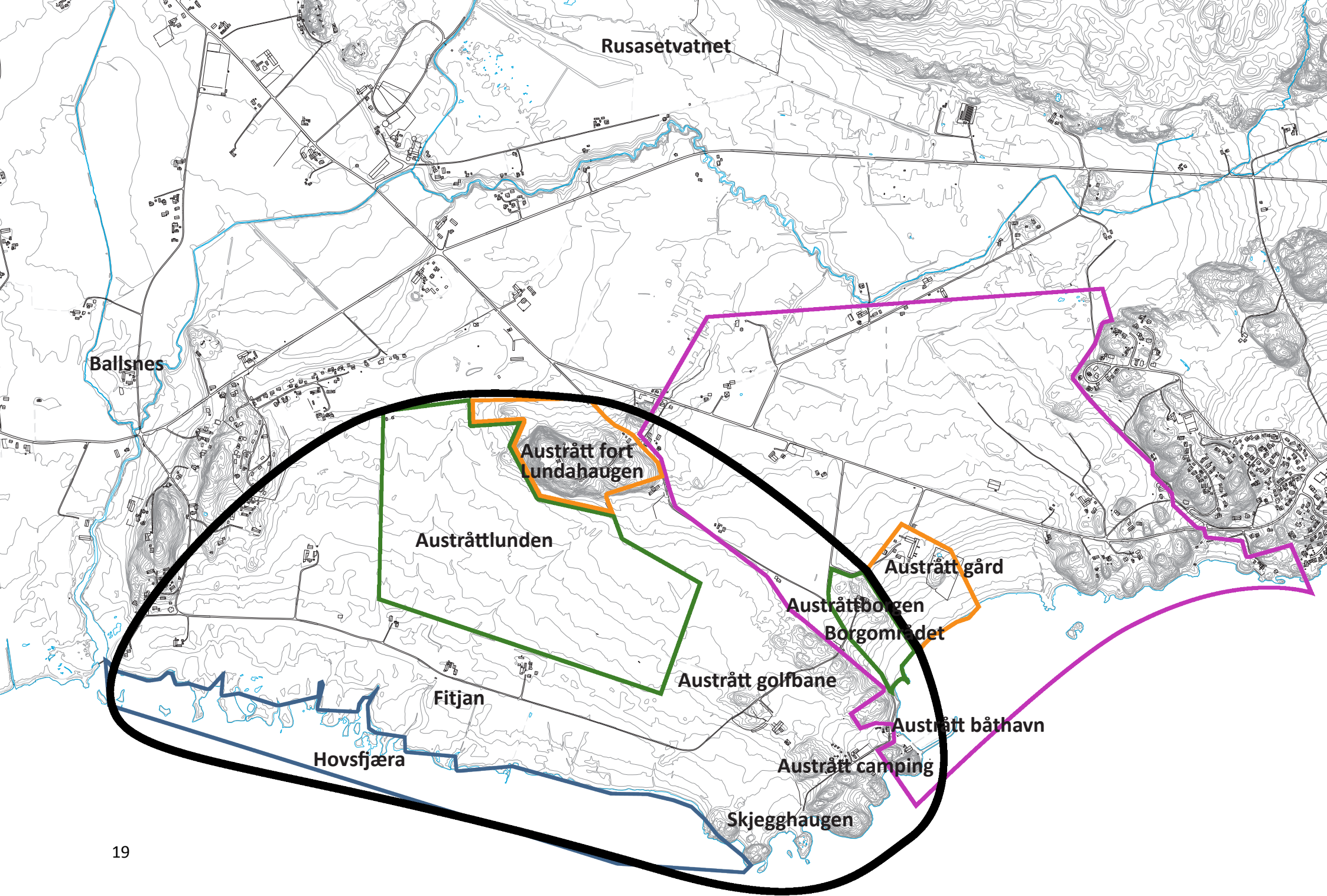
Avgrensning av studieområde og tidsepoke

Naturverdiene i Austråttområdet inngår i en større helhet som strekker seg langt ut over kommunegrensene. Kulturminneverdiene i Austråttområdet brer seg over en lang tidshorison. For å kunne fokusere på møtet mellom naturvern og kulturminnevern, er det imidlertid ikke et poeng å kartlegge og oppsummere verdiene i store områder og over all tid. Allerede innenfor Austråttområdets sentrale deler og i tilknytning til herregårdshistorien med aner tilbake til kristningen av Norge møtes ulike naturverdier og kulturminneverdier på flere ulike måter.

Austråttlunden landskapsvernområde og Hovsfjæra fuglefredningsområde utgjør tre vernede delområder som ligger nært inntil hverandre. Ved å slå ring om de vernede områdene omfavner man også viktige naturverdier og kulturminneverdier mellom verneområdene. Som

helhet vil området innenfor denne avgrensningen trolig kunne belyse ulike løsninger og utfordringer knyttet til forvaltning av viktige naturverdier og kulturminneverdier.

Denne oppgaven avgrenses derav til å omfatte natur- og kulturminneverdier innenfor denne geografiske avgrensningen, og tar for seg forvaltning av kulturminneverdier som daterer innenfor tidsrommet fra ca. år 1000 Norrøn tid til 1916 hvor Austrått ble overdratt til staten og herregårdsdriften definitivt var en avsluttet epoke.

Rusasetvatnet

Ballsnes

Austrått fort
Lundahaugen

Austråttlunden

Austrått gård

Austråttborgen
Borgområdet

Austrått golfbane

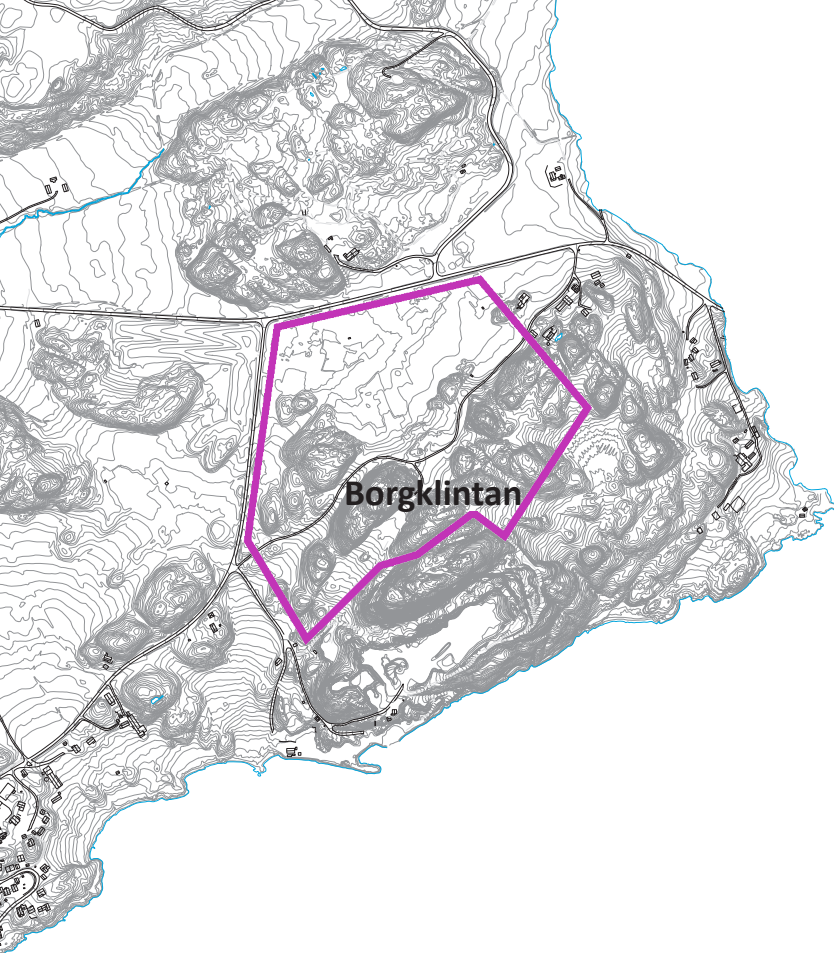
Austrått båthavn

Austrått camping

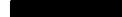
Skjegghaugen

Fitjan

Hovsfjæra

TEGNFORKLARING

- Fuglefredningsområde
- Landskapsvernområde
- Kulturvernområde
- Buffersone spesielt verdifullt kulturområde
- Avgrensning av studieområde

Figur 3.

Kartet viser attraksjoner i Austråttområdet , grenser for verneområder og avgrensning av studieområdet. Avgrensning av studieområdet er gjort med bakgrunn i at området samlet sett har ulike typer naturverdier og kulturminneverdier som er godt dokumentert. Trolig er det flere interessante møter mellom natur- og kulturminneforvaltningen innenfor denne avgrensningen.

NATURVERDIER I AUSTRÅTTOMRÅDET

Naturgrunnlaget

Geologi og klima

Geologien og klima danner rammen for hvilke arter som kan etablere seg i et område. Det flate landskapet ytterst på Fosenhalvøya preges i stor grad av tidevannet. Ved høyvann legges store deler av strandsonen under vann. Sand og skjell danner grunner utenfor strandsonen. På land bidrar mektige havavsetninger til myrdannelser. Den konglomeratske berggrunnen forvitrer lett og er en rik kilde for plantenæringsstoffer der den kommer frem i dagen. Det kystnære åpne landskapet er vindutsatt. Og det vestnorske kystklimaet gir forholdsvis mye nedbør. Men milde vintre og topografien som bidrar til svært god lystilgang, gir likevel gunstige livsvilkår for mange arter (Meteorologisk institutt ; Ramberg et al. 2006).

Suksesjon og kulturpåvirkning

På et hvert sted er naturgrunnlaget premissgivende for menneskelig liv og virke. Med utgangspunkt i naturens forutsetninger har vi tilpasset metoder for å maksimere vårt utbytte i form av råvarer og videreforedling av disse.

Utsikt over Austråttlandskapet fra
Litj-Borgklint
Foto: I.S.

Driften av landskapet har videre effekt for hvordan landskapet og naturgrunnlaget utvikler seg. Naturen og kulturpåvirkningen står i gjensidig forhold til hverandre. Naturen setter premissene for drift, driften påvirker naturen og premissene endrer seg gradvis.

Som tidligere nevnt er det få steder i Norge hvor naturen ikke er kulturpåvirket. I Austråttområdet har oppdemninger endret det naturlige tidevannslandskapet. Grøfting og uttak av torv har endret myrene. Beitedyr har endret vegetasjonssamfunnene. Hogst, jakt og oppdyrking av jord har også påvirket naturens opprinnelige premisser.

I dette kulturpåvirkede landskapet har det oppstått biotoper med arter som er avhengige av fremdeles kulturpåvirkning for å opprettholde sine bestander. Ved naturlig suksesjon vil livsvilkårene endres og en annen sammensetning av arter vil overta i området. Hvis man ønsker å bevare et områdes artssammensetning er det avgjørende å være bevisst i forhold til hvilke skjøtselsbehov bevaringen vil kreve. Hvis man skal bevare arter i kulturbetingede biotoper, vil naturlig suksesjon være en trussel.

Austråtts naturområder

Hovsfjæra fuglefredningsområde

Hovsfjæra fuglefredningsområde inngår som en del av Norges 23 Ramsarområder. Ramsarområdene utgjør et internasjonalt nettverk av våtmarksområder som er viktige for biologisk mangfold, særlig med tanke på vannfuglarter. I rapporten *Biologisk mangfold i Ørland kommune (Engan & Bratli 2002)* beskrives lokaliteten som forholdsvis langgrunt og sammensatt av flere ulike biotoper. Øverst i fjæresonen er det mudderfjærepartier, lenger nede er det tørre og mer ensformige partier og nederst er det et bredt og varierende tangbelte. Oppdyrking, beite og tilsig fra kulturmark bidrar til variasjoner.

Fitjan

Fitjanområdet overlapper til dels Hovsfjæra fuglefredningsområde. I rapporten *Naturtypekartlegging i Hovsfjæra og Innstrandfjæra fuglefredningsområder i Ørland kommune (Larsen 2009b)* redegjøres det for at området har viktige botaniske verdier med mange og

varierte plantesamfunn. Videre har området forekomster av den rødlistede arten purpurmarihand. De botaniske verdiene ses i sammenheng med beitepåvirkningen som tidligere har vært i området, og det anbefales at ekstensivt storfebeite gjenopptas i området.

Borgområdet

Borgområdet omkring Austråttborgen inngår i Austråttlunden landskapsvernområde. Borgområdet er opparbeidet som parklandskap omkranset av dyrket mark. Hovedelementene i parken utgjøres av flere store trær, gressbakke, et noe mer kupert område og gamle steinmurer. Parklandskap representerer ofte stabile miljøer og har dermed gode livsvilkår for flere sjeldne sopp-, lav- og insektarter. I borgområdet er det dokumentert en spesielt rik lavflora i tilknytning til flere av trærne i parken (Engan & Bratli 2002).

Austråtteika og linden

I tillegg til å være en gunstig biotop for både sopp-, lav- og insektarter er Austråtteika og linden i seg selv spesielle

naturverdier i Austråttområdet (Larsen 2009a). Det er imidlertid usikkerhet knyttet til om trærne har vært plantet eller om de er av naturlig opphav. Dersom trærne ikke er plantet er de blant de nordligste forekomstene av viltvoksende eik og lind. Ved grøfting av myrer er det observert flere eikerøtter i myrlagene (Skogen 1974). Og i en reisebeskrivelse fra 1774 fortelles det om flere lindetrær og andre varmekrevende treslag (Schøning 1979). Boreprøver daterer eika til før år 1600 og linden til første del av 1700-tallet (Skogen 1965).

I 1933 ble eika fredet som naturminne og i dag faller den inn under den truede naturtype hule eiker (Stusdal 2006).

Austråttlunden

Austråttlunden utgjør den største delen av Austråttlunden landskapsvernområde. I rapporten *Naturtypekartlegging i Austråttlunden landskapsvernområde* (Larsen 2009a) beskrives området som en mosaikk med innslag av flere ulike naturtyper, vegetasjonstyper og kulturbetingede elementer. Med unntak av eika, lindetreet og hasselkratt

ble det i forbindelse med rapporten ikke registrert karplanter eller vegetasjonstyper av særlig betydning for biologisk mangfold. I rapporten *Biologisk mangfold i Ørland kommune* (Engan & Bratli 2002) poengteres det imidlertid at det er få godt utviklede skogsområder i Ørland, og at Austråttlunden således er et svært viktig leveområde for vilt. Flere observasjoner av rødlistede fuglearter i området underbygger dette standpunktet (Engan & Bratli 2002; Larsen 2009a).

Austråttlunden er imidlertid et sterkt kulturpåvirket område. Historisk er det sannsynlig at Austråttlunden har vært anlagt som dyrehage i tilknytning til Austrått herregård (Schøning 1979). Torv har vært tatt ut av myrene og trevirke har vært tatt ut av skogen. Trærne har vært lauvet for dyrefor, og marken har vært beitet. Videre er det gravd ut grøftekanaler gjennom store deler av området (Larsen 2009a). I *Forvaltningsplan for Austråttlunden landskapsvernområde 1988-1998* (Tilsynsnemda for Austråttlunden landskapsvernområde 1988) beskrives gjengroing i sammenheng med drenering av området. I nyere tid er det anlagt turstier som brukes

flittig av befolkningen på Ørland, og Austråttlunden skjøttes i dag med et forholdsvis lavt beitetrykk av sau.

Følgene av kulturpåvirkningen har flere aspekter. På den ene side er det sannsynlig at økt trafikk av turgåere og joggere i Austråttlunden kan ha medført at elg og hjort har trukket seg ut av området (Engan & Bratli 2002). På den annen side kan beitepåvirkningen ha positiv effekt på det biologiske mangfoldet med tanke på marklevende sopp, spesielt i tilknytning til hasselkrattene (Larsen 2009a). I rapporten *Undersøkelser av flora og vegetasjon i Austråttlunden og Lundahaugen* (Holten 2010) påvises det imidlertid at flere plantearter har hatt tilbakegang og at storfrytle har blitt en dominerende art. Denne utviklingen ses i sammenheng med beitepåvirkningen i området, og det anbefales at beitetrykket reduseres og at slått innføres som supplerende skjøtselstiltak.

Lundahaugen

Lundahaugen er et militært område og består av bergknausen i tilknytning til Austråttlunden. Ved

etableringen av kanontårnet under 2. verdenskrig ble det sprengt masser ut av berget. Disse massene er deponert i Lundahaugens sørvestvendte skråning. Og det er særlig i Lundahaugens sørvestvendte skråning at det er kartlagt spesielt verdifulle biotoper med mange rødlistearter, deriblant kalkskog og edelløvskog med en særlig artsrik urteflora, rødlistede fuglearter og rødlistede pattedyr. Det anses som sannsynlig at man ved videre undersøkelser også vil finne rødlistede insektarter i området (Forsvarsbygg eiendomsforvaltning 2003).

I rapporten *Undersøkelser av flora og vegetasjon i Austråttlunden og Lundahaugen* (Holten 2010) poengteres det at Lundahaugen ikke har vært beitet i over 70 år. Det sannsynliggjøres at dette kan være en av årsakene til den rike floraen i Lundahaugen. Ved gjerdet som skiller Lundahaugen fra Austråttlunden kan man se tydelige forskjeller mellom beitet og ubeitet areal. I lys av dette anbefales det at området beskyttes mot beitedyr med inngjerding.

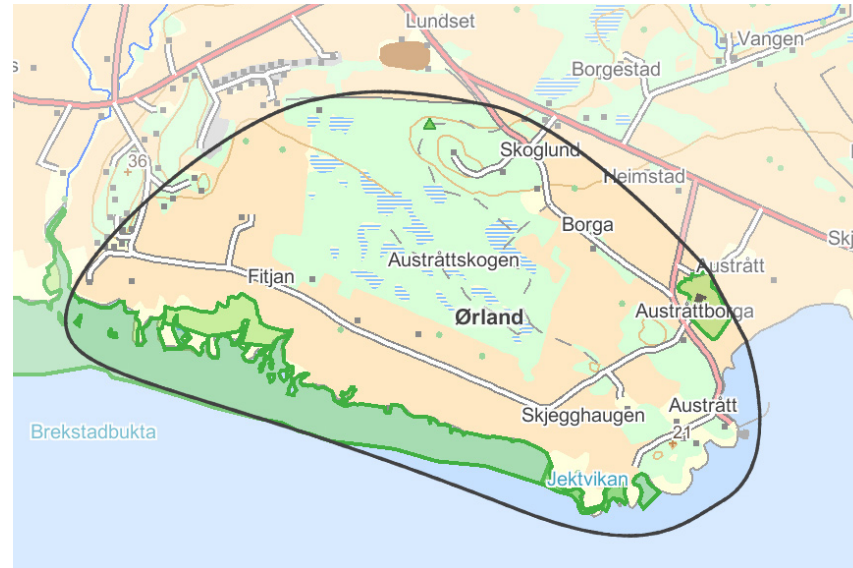

Figur 4. Skogsområde omgitt av jordbruksarealer

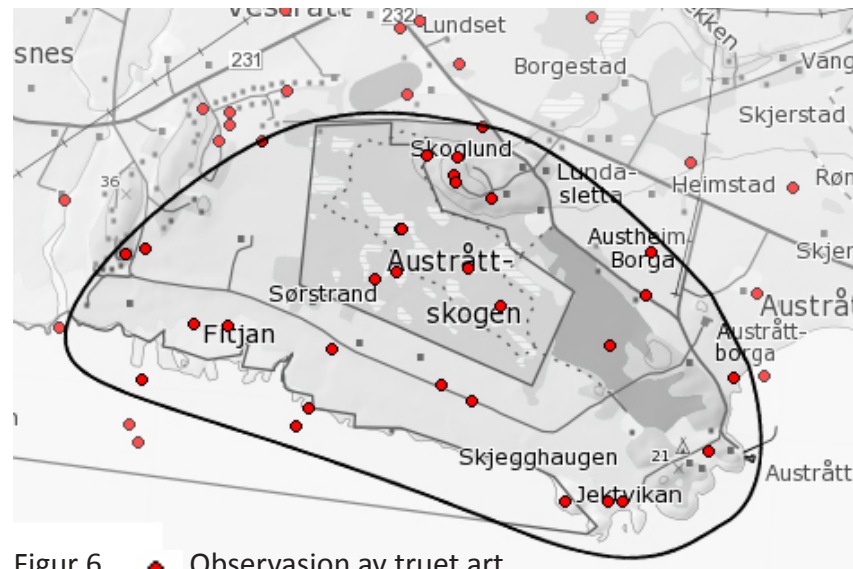
Figur 4. Austråttlunden og Lundahaugen er et av få velutviklede skogsområder på Ørland. På bildet kan man tydelig se hvordan skogen er sammensatt av ulike naturtyper og vegetasjonssamfunn. Området er regnet som viktig for biologisk mangfold.

Figur 5. I Naturbase vises hvilke områder som er registrert som viktige naturtyper for biologisk mangfold.

Figur 6. I Artsdatabanken er det registrert observasjoner av truede arter spredt over hele området

Figur 5. Viktige naturtyper for biologisk mangfold.

Figur 6. Observasjon av truede art.

Forvaltning av Austråttområdets natur

De kartlagte naturverdiene i Austråttområdet knytter seg i stor grad til naturtyper og enkelte artsforekomster. Berggrunnen er næringsrik. Klima og lysforhold gir grunnlag for et bredt spekter av arter både fra varmere og fra kaldere klimaregioner. Myrområder og tidevannslandskapet har gitt spesielt gode vilkår for en rekke vannfuglearter.

Men det finnes neppe urørt natur i Austråttområdet. Beite og tilsig fra oppdyrkede arealer påvirker naturforholdene i Hovsfjæra fuglefredningsområde. Forekomsten av purpurmarihand i Fitjanområdet ses i sammenheng med historisk beitepåvirkning. De stabile forholdene som kontinuerlig skjøtsel gir, er gunstige for lavartene i borgområdet. Og det er ikke usannsynlig at eika og lindetreet er plantet. Austråttlunden har spor etter både hogst, lauving og beitepåvirkning, og artsrikdommen i Lundahaugen er trolig knyttet til forvitring av utsprengte masser fra berget.

Naturverdiene er imidlertid vurdert som viktige for biologisk mangfold. Purpurmarihand er en fredet art, hule eiker er en prioritert naturtype, og Hovsfjæra, Austråttlunden og borgområdet er vernet med hjemmel i naturvernloven.

Verneformålene er som følger:

Forskrift om fuglefredningsområde, Ørland (1983), punkt III:

«Formålet med fredningen er å bevare det rike fuglelivet og fuglenes livsmiljø i området, særlig av hensyn til vade- og andefugl.»

Forskrift om Austråtlunden landskapsvernområde (1975), punkt III:

«Formålet med landskapsvernområdet er å bevare skoglandskapet og verne et rikt plante- og dyreliv i et område med sterke og verdifulle kulturhistoriske

tradisjoner. Videre vil en bevare borgområdet som parklandskap med tilgrensende jordbruksarealer.»

Det er bestemt at naturverdiene skal bevares. Spesielt for Austråttlunden landskapsvernområde er at kulturpåvirkningen er spesifisert som vesentlig.

Ansvar for forvaltningen av verneområdene er lagt til fylkesmannen i Sør-Trøndelag. For forvaltningen av Austråttlunden skal det også være en tilsynsnemnd og en forvaltningsplan (Forskrift om Austråtlunden landskapsvernområde 1975; Forskrift om fuglefredningsområde 1983). Siste vedtatte forvaltningsplan for Austråttlunden landskapsvernområde var for perioden 1988 til 1998. Det har vært utarbeidet et forslag til forvaltningsplan for perioden 1998-2008. Denne ble imidlertid aldri vedtatt⁴. Men en ny forvaltningsplan for området er nå under utarbeidelse.

I Forvaltningsplan for Austråttlunden landskapsvernområde for 1988-1998 (Tilsynsnemnda

for Austråttlunden landskapsvernområde 1988) ble Austråttlunden inndelt i ulike skjøtselssoner hvor det ble tatt sikte på å fokusere på ulike kvaliteter i de ulike sonene. Særlig i enkelte soner ble det lagt opp til en parkmessig skjøtsel. I andre soner ble viltet prioritert. Videre ble det generelt satset på å tilrettelegge for friluftsliv. Bruk av beitedyr skulle være den viktigste skjøtelsesmetoden. For å holde gjengroing av skogen tilbake, skulle det i tillegg ryddes mekanisk i utvalgte områder. Gamle turstier skulle holdes vedlike, og det ble planlagt å anlegge enkelte nye.

Med tiden har imidlertid skjøtelsesnivået blitt redusert til å omfatte kun et lavt beitetrykk med sau. Etter naturtypekartlegginger har det blitt anbefalt at området utsettes for minst mulig inngrep. Naturlig suksesjon har videre ført til endringer i Austråttlundens karakter. Tidligere lysåpne plasser har grodd igjen. Forvaltningen i kommunen anser gjengroing av tidligere beitemark som den største trusselen for naturverdiene i hele Austråttområdet⁵.

---

⁴ Nabo og tidligere representant i tilsynsnemnda for Austråttlunden landskapsvernområde (2012) Intervju. Ørland (10.4.2012)

⁵ Forvaltningen i Ørland kommune (2012). Intervju med representanter fra kommunens forvaltning. Ørland

I arbeidet med ny forvaltningsplan for Austråttlunden vil det utarbeides en strategi for hvordan naturverdiene i Austråttlunden skal ivaretas og hvordan problemartene skal bekjempes. En mulig strategi kan være at beitedyr til en viss grad vil bli skiftet ut med slått. Ved slått vil man imidlertid miste gjødseleffekten som følger med beite, og som kan være positivt for ivaretagelsen av enkelte arter.

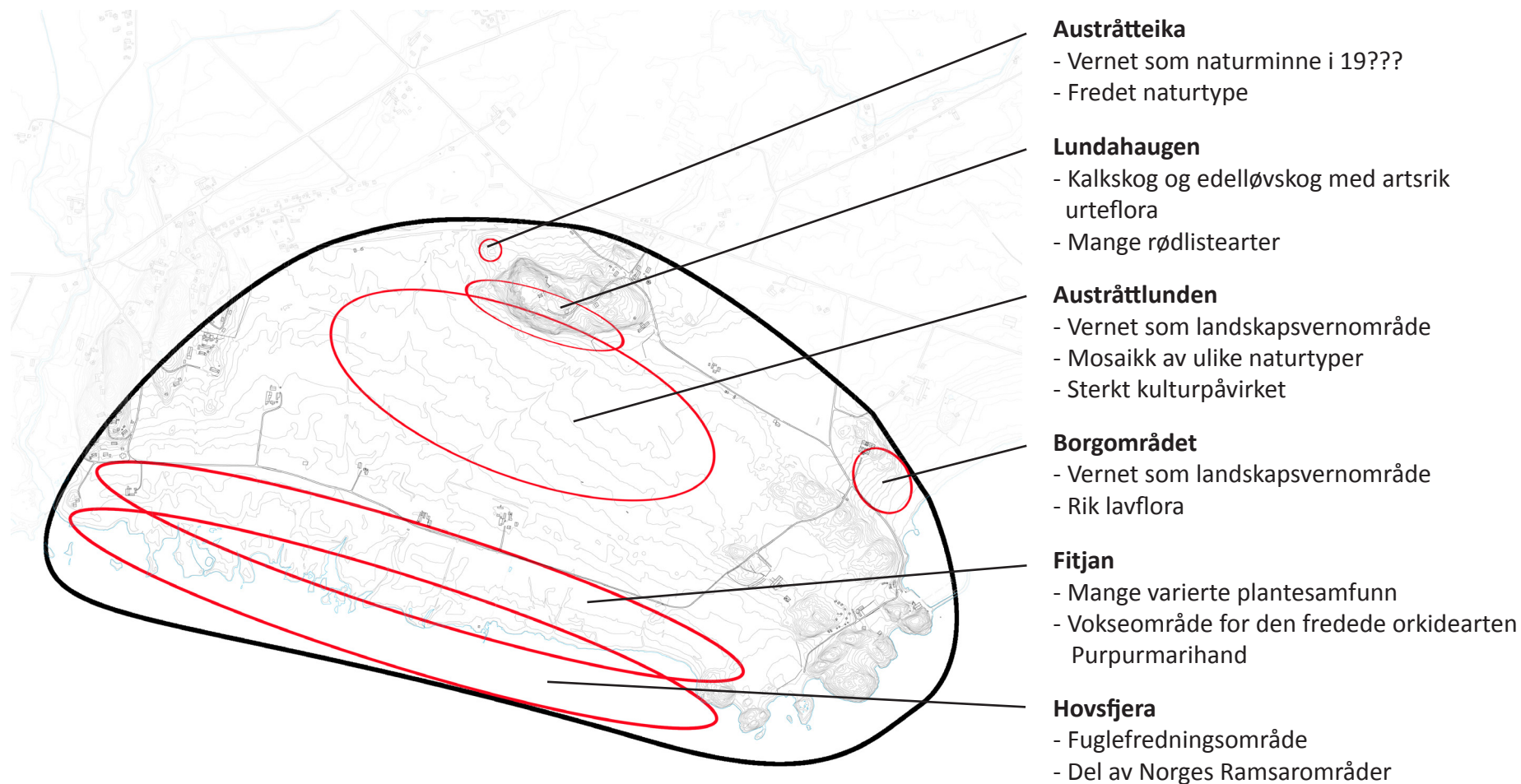
I intervju med kommunens forvaltning ble spesielt Austråttlunden og Hovsfjæra fremhevet som kjære naturområder blant Ørlands befolkning. Men også områder utenfor naturvernområdene anses som svært verdifulle naturområder. I Austråttområdet nevnes særlig Rusasetvatnet og Dalabekken. Rusasetvatnet er eneste ferskvannsføremst i Ørland og var historisk demmet opp til å dekke et areal dobbelt så stort som i dag. Området har et rikt fugleliv og som ressurs for befolkningen har oppdemningen og bekken hatt stor verdi med tanke på møllevirksomhet.

Med et strengt skille mellom hva som er natur og hva som er kultur, finnes ikke «ren natur» i Austråttområdet. Hele

landskapet faller inn under betegnelsen kulturlandskap bestående av naturelementer og kulturelementer i et samspill. Ved opphør av skjøtselstiltak vil «ren natur» i form av naturlig suksessjon overta. Naturlig suksessjon vil medføre en endring av artssammensetningene både i Austråttlunden, Hovsfjæra og øvrig kulturlandskap i Austråttområdet. Uten kontinuerlig drift vil man trolig ikke lykkes i å bevare kulturbetingede arter og naturtyper i disse områdene.

En strategi for å bevare artene og naturtypene går ut på å oppfordre eiere til å opprettholde tradisjonell drift av området gjennom tilskuddsordninger. I tillegg til *Midler for spesielle miljøtiltak i jordbruket* (SMIL- midler) kan tilskudd utdeles gjennom det regionale miljøprogrammet *Miljøtilskudd til jordbruket i Sør-Trøndelag* (Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket 2004; Fylkesmannen i Sør-Trøndelag Avdeling for landbruk og bygdeutvikling 2009). Når det gjelder vernede områder er det imidlertid de offentlige forvaltningsmyndighetenes ansvar å besørge gjennomføring av nødvendig skjøtsel.

Figur 7.

Kartet viser viktige lokaliteter for biologisk mangfold. Områdene forvaltes som naturområder og har vært kartlagt for naturverdier flere ganger

KULTURMINNEVERDIER I AUSTRÅTTOMRÅDET

Kulturhistorien i landskapet

Omveltninger i middelalderen

Gjennom 1100- og 1200-tallet ble kongelig og kirkelig makt etablert i Norge. Trondheim vokste fram som by og kirkelig maktsentrum, og høvdinger og jarler ble gitt sentrale maktposisjoner som kongens menn. Ved mange av storgårdene i landet ble det bygget kirker og kapell. Reformasjonen i 1537 medførte igjen store igjen store omveltninger i maktbalansen. Den katolske kirkens sterke posisjon ble svekket, og konge og adel overtok både jordeiendommer og skatterettigheter (Aune 2005).

Omveltningene har også medført endringer i bruken av landskapet. Tidligere tradisjon med å hauglegge de døde på gården ble skiftet ut med gravlegging i vigslet jord (Aune 2005). Med klosteranleggene kom både ny kunnskap og nytt plantemateriale til Norge, og hagebruket har utvilsomt blitt revolusjonert. Det nevnes hager både for trær, frukt, grønnsaker og urter. De fleste klosteranleggene har vært oppført i mur, utformet som en firkant omkring et lukket gårdsrom og trolig med hageanlegg plassert utenfor selve klosterkomplekset (Bruun 2007). Trolig har det vært anlagt lignende anlegg ved adelens storgårder. Hageidealene i det sentrale Europa inneholdt en urtehage med prydd og nyttevekster,

en trehage hvor skyggetrær og frukttrær ble kombinert med jaktmark og en blomstereng avgrenset av snorrette trerækker, stakitt eller rosenhekker (Schnitler 1915a). Hvorvidt disse hageidealene noen sinne nådde Norge er imidlertid usikkert (Bruun 2007).

Renessansens imponerende hageanlegg

Det estetiske aspektet ved hagekunsten ble spesielt viktig i Renessansens hagekunst. Renaissancehagen særpreges ved at hagen ble inndelt i kvadratiske felter som ofte ble bygget i terrasser med storslagen utsikt over omkringliggende landskap. Allerede i reformasjonstiden begynte den italienske renaissancehagen å ta form. Men det var først på 1600-tallet via Nederland og Nord Tyskland at renaissancehagens idealer kom til Norge. Og det var først og fremst ved kongsgårdene og herregårdene at det ble anlagt imponerende hageanlegg (Bruun 2007).

Ridekunst og jaktsport

På 1600- og 1700-tallet var ridekunst og jakt en populær idrett blant adelige. Ved slott og herregårder ble det anlagt både dyrehager for jakt, og ridebaner. På ridebanene kunne man trene på rideøvelser, og når man skulle vise fram eiendommen eller gå på jakt benyttet man dyrehagen. Dyrehagene lå oftest ved siden av

slottet og var formet med rideveier gjennom skogen i et radiært mønster. For å holde orden på dyrene var det vanlig å inngjerde skogen. Kungl. Djurgården i Stockholm ble allerede på 1500 inngjerdet som jaktpark og Store Dyrehave ved Fredriksberg slott i Danmark ble anlagt av Christian V i 1670-1680 (Stockholms stad 2012; Øhlenschläger 2004).

Landbrukets gradvise utvikling

Fra 1700-tallet og fram mot 1900-tallet har strukturene i landbruket endret seg vesentlig. Fra en føydalistisk struktur med storgårder og leilendinger, endret landbruket seg ved at bondestanden i stor grad kjøpte opp gårdene sine (Schøning 1979). På 1700-tallet var det mange akademisk utdannede som beskjeftiget seg med vitenskap og kunnskapsformidling. Frie bønder, ny kunnskap og stadig nyvinning av teknologiske løsninger har drevet utviklingen framover (Asheim 1978).

Gjennom generasjoner, arv og salg har gårdene blitt splittet opp i mindre enheter med teiger spredt om hverandre. I 1850-årene ble jordbruket revolusjonert ved at man igjen omfordelte jordeiendommer i stor stil og samlet teigene i større enheter som man har kunnet drive mer effektivt (Asheim 1978).

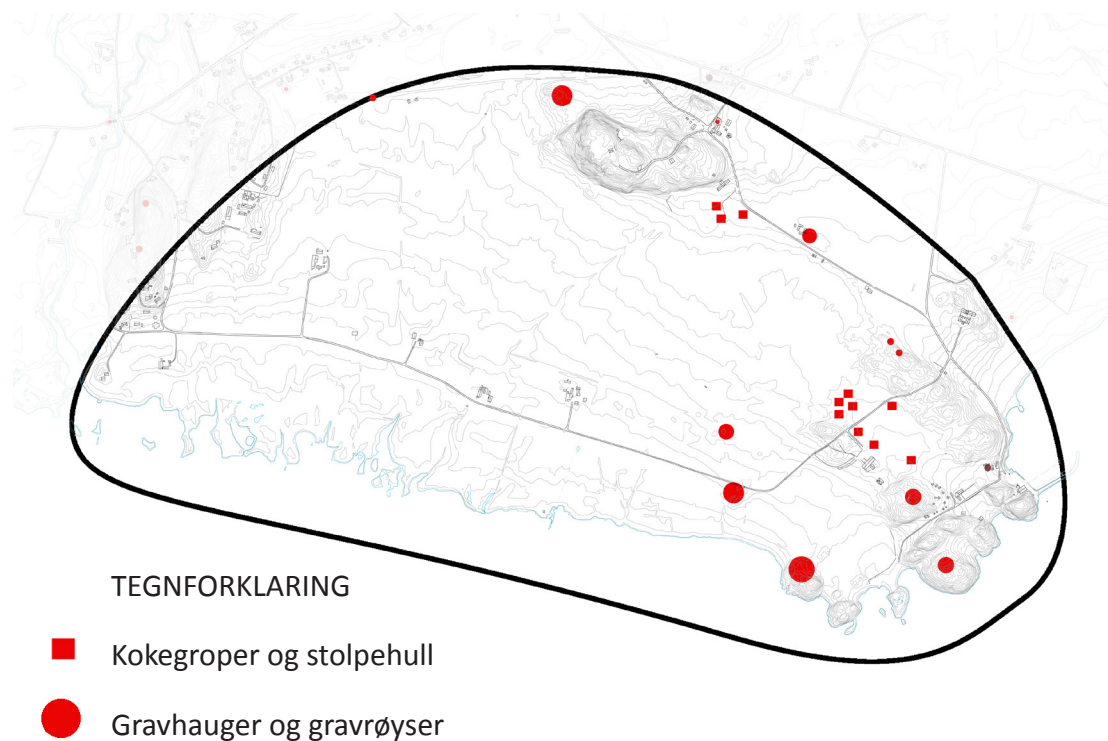
Kulturminner i Austråttområdet

År 1000 *Norrøn tid*

I Austråttområdet er det en rekke arkeologiske gravminner og spor etter boplasser (Riksantikvaren). De mange og store gravhaugene fra bronsealderen og jernalderen tyder på at området har vært bebodd av mange mektige mennesker. Med utgangspunkt i en geografisk gunstig plassering ved munningen av Trondheimsfjorden, er det sannsynlig at det i *Norrøn tid* har bygget seg opp et maktsentrum i Ørlandområdet som har befestet seg gjennom overgangen til kristen tid (Aune 2005).

I historiske kilder nevnes Austrått første gang i Olav Trygvasons saga som stedet der Jernskjegge, en mektig trønderhøvding, skal ha blitt hauglagt i år 997. Sagaen sier ikke at Jernskjegge bodde på Austrått. Men det er nærliggende å anta at han eide Austrått ettersom han ble hauglagt her. Den første beboer som nevnes på Austrått er Finn Arnesønn av arnmødlingenes ætt. Finn Arnesønn bodde på Austrått fra ca. år 1025 som kong Harald Hardrådes lendmann. Men på et tidspunkt brøt han med kongen og utvandret til Danmark. Hvem som overtok Austrått etter ham er uvisst (Andersen & Bratberg 2011; Ree & Wallem 2006).

Særlig de store gravminnene er framtrepende i landskapet. Sett i lys av boplassene og historien om Jernskjegge og Finn Arnesønn, gir dette utgangspunkt for en forståelse av eldre kulturhistorie, samfunnsstrukturer og bakgrunn for den videre utviklingen i området.

Figur 8.
Kartet viser Automatisk fredede kulturminner i Austråttområdet.

1100 - og 1200-tallet Sakslesleken

Fra år 1130 er lendmannen Kaare Saksesson herre på Austrått. Austrått følger slekten i flere generasjoner. I begynnelsen av 1200-tallet er Sigrid Baardsdatter, kongens halvsøster og hertug skules søster, knyttet til Austrått gjennom ekteskap med Jon Sigurdsson. Hertug Skule grunnla Reinskloster, og Sigrid ble trolig klosterets første abbedisse (Andersen & Bratberg 2011).

Kapellet på Austrått ble trolig ferdigstilt omkring år 1200. Kapellet ble reist som et frittstående kapell som i senere epoker er ombygget og integrert i herregårdens hovedbygning (Andersen & Bratberg 2011).

Det foreligger imidlertid ingen dokumentasjon på noe slags hageanlegg fra denne tidsperioden. Man kan likevel spekulere i om det kan ha vært anlagt en slags hage ved Austrått. Ved Reinskloster er det spor etter en gammel trehage med asketrær plantet med 4 meters avstand i et kvadrat (Bruun 2007). Schnitler mener at rikdom på sjeldne arter og frukt, spesielt kirsebær i Trøndelag, i

mange tilfeller ser ut til å kunne ha sammenheng med de gamle klosterhagene (Schnitler 1915a). Austråttlunden ble i 1774 beskrevet av Schøning som særlig artsrik med blant annet lindetrær og kirsebærtrær (Schøning 1979). Og i 1888 beskrives lindetrær, eiketrær og eikerøtter av professor Schübeler (Schübeler 1888).

Det er sannsynlig at varmekjære tresorter i Austråttlunden har opphav i at eksotiske arter har blitt innført og plantet som en trehage. Det foreligger ikke noe kildemateriale som hverken bekrefter eller avkrefter at de er plantet. Dersom trærne er plantet er det uansett uvisst når det skjedde, hvem som fikk det gjort og hvilken hensikt de hadde.

1400-1537 Rømersleken

Fra siste halvdel av 1400-tallet var Austrått i Rømerslektens eie gjennom generasjoner. Den mest framtrepende skikkelsen var fru Ingerd Ottesdatter som overtok eierskapet til Austrått etter sin far i begynnelsen av 1500-tallet. Fru Ingerd var gift med riksråd og rikshovmester Nils Henriksson Gyldenløve. De fikk fem

døtre før han etterlot henne som enkefrue. Som enkefrue sto fru Ingerd fram som en aktiv godseier og politisk aktør. Døtrene ble gift med framtrepende og godt utdannede danske adelsmenn. Sammen med sine svigersønner samlet fru Ingerd store jordeiendommer, og familien viste seg som sympatisører for reformasjonsbevegelsen. Utvilsomt har Austrått i denne perioden hatt en storhetstid (Andersen & Bratberg 2011).

Samlingen av jordeiendommene omkring Austrått startet med at Otte Madsson og hans svigersønn Nils Henriksson Gyldenløveskiftet valgte å satse på Austrått, og skiftet til seg jordeiendommer i Stjørna i 1505. Austrått har også spor etter byggeaktivitet fra tiden. Tilbygget på vestsiden av kapellets tårn og ombygging av kapellet daterer til tiårene omkring 1500 (Andersen & Bratberg 2011). Når det gjelder landskapets utforming fremkommer det i et erstatningskrav etter plyndring av gården at det har vært en karussedam på gården (Ree & Wallem 2006).

1537 – 1700 Bjelkeslekten

I 1552 overdro fru Ingerd Austrått til datteren Lucie

Nilsdatter Rømer og svigersønnen Jens Tillufsson Bjelke. Austrått forblir i Bjelkeslekten fram til 1700-tallet (Ree & Wallem 2006). Ove Bjelke er trolig den som har etterlatt de mest tydelige sporene i landskapet.

Som sin far, Jens Aageson Bjelke, var Ove Bjelke blant landets rikeste godseiere og adelsmenn. Han hadde god akademisk utdanning, diplomatisk erfaring fra det danske kanselli og var en bereist mann med god kjennskap til de kunstneriske impulser i tiden (Ree & Wallem 2006). Han overtok stillingen som Norges rikes kansler, kongens fremste representant i landet, etter sin far. Ove Bjelke bosatte seg på Austrått og gjennomførte store byggearbeider på gården (Andersen & Bratberg 2011).

Austråttborgen er et av få renessansebyggverk i Norge. Borgens utforming og plassering i landskapet, med Oslplikammen som bakteppe, og borgens detaljer i stenhuggerverk og treskjærerverk hever den stilistisk over samtlige av datidens byggverk i Norge (Bruun 2007; Ree & Wallem 2006). Det er sannsynlig at anlegget på Austrått for øvrig også har vært et fremstående anlegg for sin tid.

Schønings beskrivelser fra 1774 omfatter plantede alléer og forteller om tidligere ridebane og dyrehage i tilknytning til herregården. Veien som kommer fra Døsvik, forbi Opphaug og til Austrått skal ha vært hugget ut som en allé gjennom skogen fra Ballsneselva og til Austrått. Veien fra Austrått forbi Ballsnes til Viklem, skal fra porten på Austrått og fram til skogen ha vært beplantet med en allé. Likeså skal det ha vært plantet en allé fra porten og ned til sjøhusene (Schøning 1979).

Nøyaktig hvordan en eventuell hage på Austrått har vært utformet er imidlertid vanskelig å fastslå uten mer kildemateriale. Selv om man kan påvise enkelte elementer i hagen, som for eksempel det pyramideformede monumentet, er det usikkerhet knyttet til hvilket tidsrom de ulike elementene har blitt oppført. Samtlige kilder daterer minst 100 år etter Ove Bjelkes tid. Deler av anlegget kan allerede ha gått tapt, og det som beskrives kan ha blitt etablert i senere tider. Bruun viser til alléene og skriver at dersom det virkelig stemmer at de var plantet i Ove Bjelkes tid, er de de tidligste alléene som er kjent i Norge (Bruun 2007). Og Losi viser i sin studentoppgave

hvordan pyramider med lignende utforming som den på Austrått, først var vanlig i senere tid i Europa, enn når den skal ha vært reist på Austrått⁶. Uten å kunne konkludere sikkert, mener både Schnitler og Bruun at hagen som Schnitler kartla i 1915 kan bygge på et anlegg fra Ove Bjelkes tid. Men enkelte innslag i hageplanen, som det hjerteformede parterret, viser til omkring år 1900 med sitt stiluttrykk (Bruun 2007).

Selv med flere usikkerhetsmomenter kan man fastslå at kulturpåvirkningen i Austråttområdet har vært helt spesiell med sin tilknytning til adelen. Det gamle kulturlandskapet tok form ikke bare som et produksjonslandskap, men også som en lystpark.

1700-1916

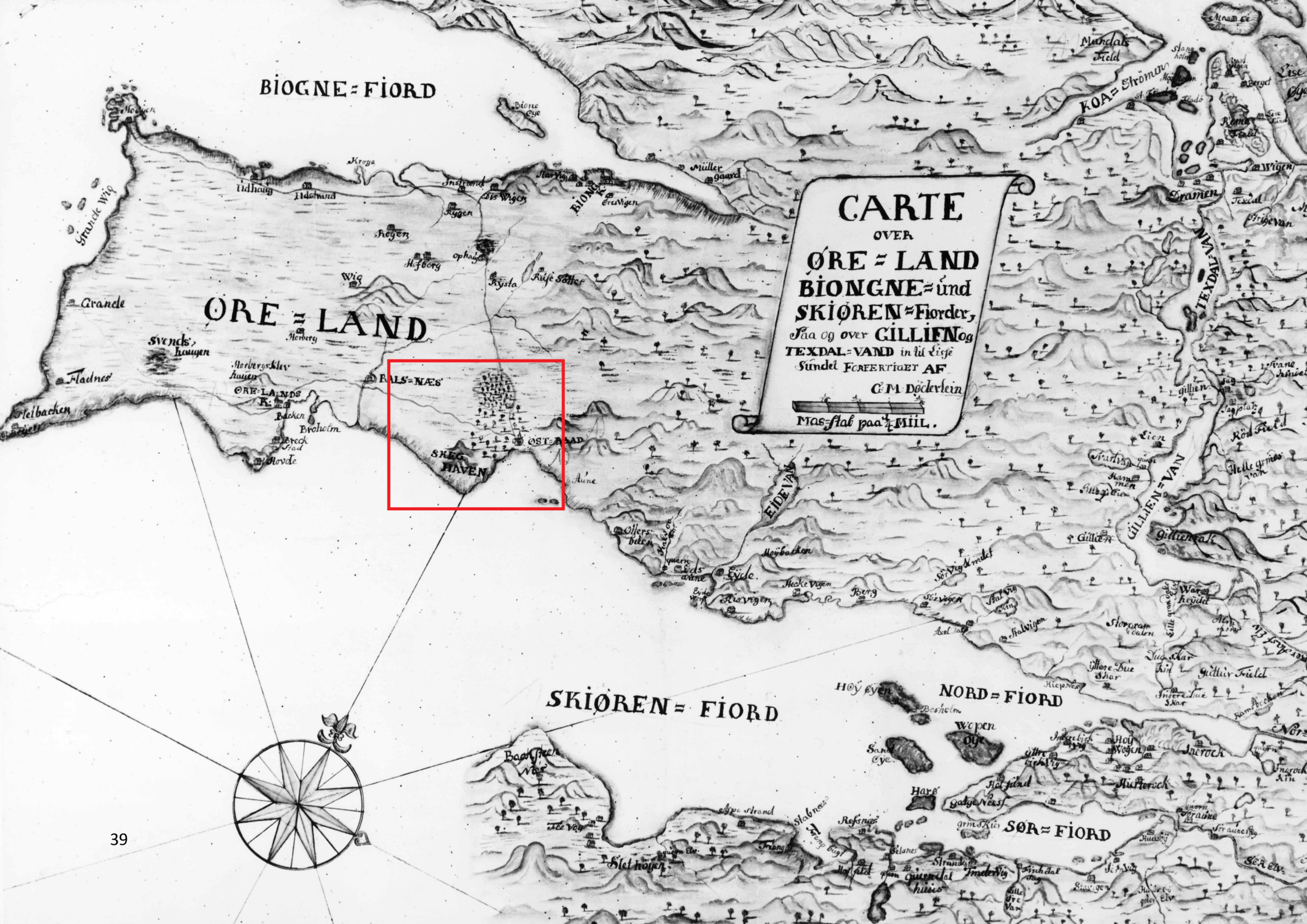
Gjennom 1700- og 1800-tallet er det kun Holtermannslekten som har hatt Austrått over flere generasjoner, ellers har Austrått skiftet eiere en rekke ganger. En eier forsøkte å bringe borgen tilbake til fordums prakt, andre eiere søkte å oppnå økonomisk gevinst ved å dele opp eiendommen i mindre parseller, og atter

---

⁶Losi (2011). Austrått The garden and the pyramid. Ås. 15 s. Upublisert studentoppgave i emnet LAA321 Restaurering, bevaring og utvikling - hage/park eller kulturlandskap ved Universitetet for miljø- og biovitenskap høsten 2011.

andre eiere forsøkte å drive gården på ulikt vis. I 1916 ble Austrått overdratt til staten etter totalskade i brann (Ree & Wallem 2006).

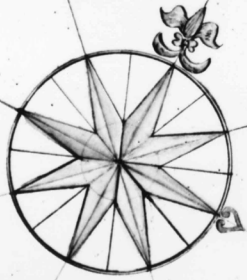
Schønings beskrivelse fra 1774 danner et utgangspunkt for å forstå hvordan bøndene i 1700-tallets Ørland har brukt landskapet. Han beskrev fiske i fjordene med usedvanlig mange laksevorper sammenlignet med andre steder. Han beskrev videre at den best opparbeidede jorda lå langs strandkantene, hvor de gjødslet med tang og dyrket korn. De oppdyrkede teigene lå som lange strimler. Mellom teigene vokste det striper med eng. De store myrområdene inne i landet ble i følge Schøning kun brukt til utmark og uttaking av torv. Av dyrehold nevnte Schøning både kveg, får og oppdrett av hest. En av utfordringene i jordbruket var i følge Schøning mangelen på trevirke i området. Uten trevirke fikk ikke bøndene gjerdet inn åkrene sine, hvilket resulterte i at kveget kunne gjøre stor skade på avlingene (Schøning 1979).

BIØGNE = FIORD

ØRE = LAND

CARTE
OVER
ØRE = LAND
BIONGNE = und
SKIØREN = Fiorder,
Saa og over **GILLIEN** og
TEXDAL = VAND in lü Eijsø
Sundel FCRERTIGET AF
C. M. Döckerlein
Mas-stab paa 1/2 MIL.

SKIØREN = FIORD

NORD = FIORD

SØR = FIORD

Figur 10. Akvarell 1750

Figur 11. Maleri 1820

Figur 12. Maleri 1850

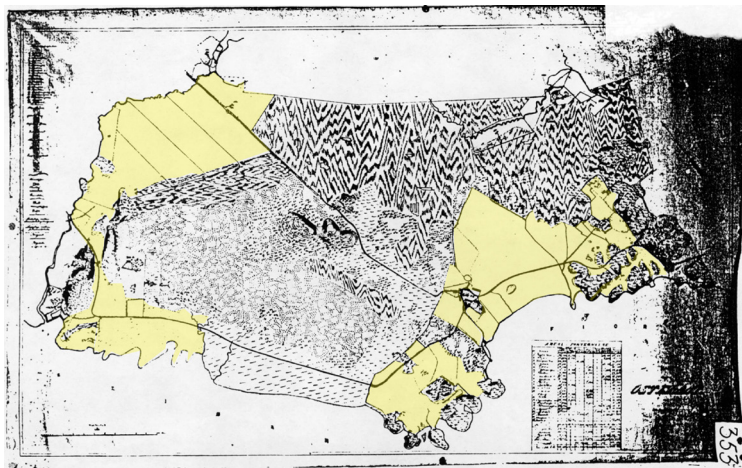
Figur 13. Maleri sist på 1800-tallet

Til venstre:
Figur 9. Kart over Ørland 1798
Austråttområdet er markert med
rødt

Kart og bilder viser vegetasjonsbruk i Austråttområdet. I kartet er det benyttet en anderledes signatur for vegetasjon i Austråttområdet. Illustrasjonene viser allétrær og et inngjerdet hageareal i tilknytning til borgen. Kartet og illustrasjonene stemmer godt overens med Schønings beskrivelser fra området.

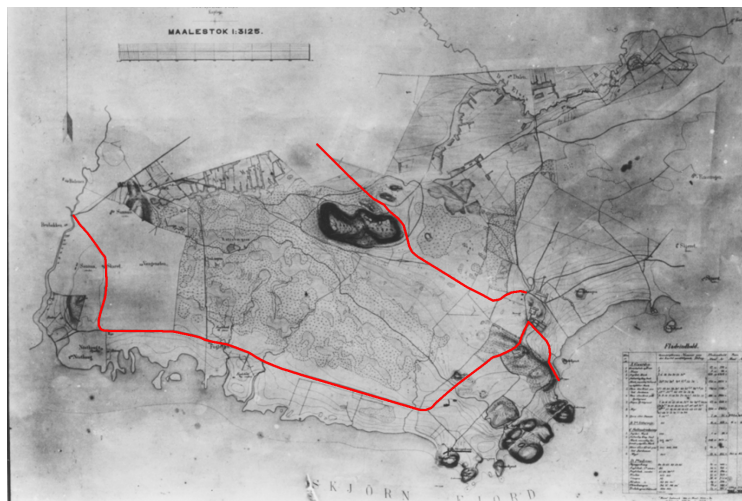
Figur 14.
Fotokopi av kart
over Austrått fra
1859/1860

Områder som trolig
har vært dyrket mark
er markert med gult

Figur 15
Fotokopi av kart over
Austrått fra 1884

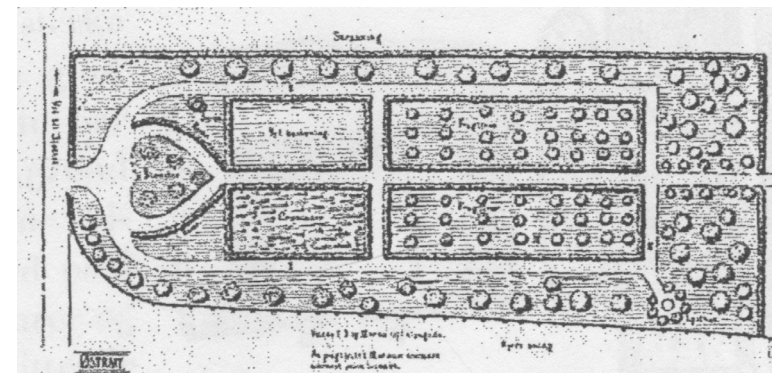
Kartet har en
detaljert gjengivelse
av veinettet, også gjennom
Austråttlunden.
Veiene som skal ha
vært utformet som
alléer er markert
med rødt.

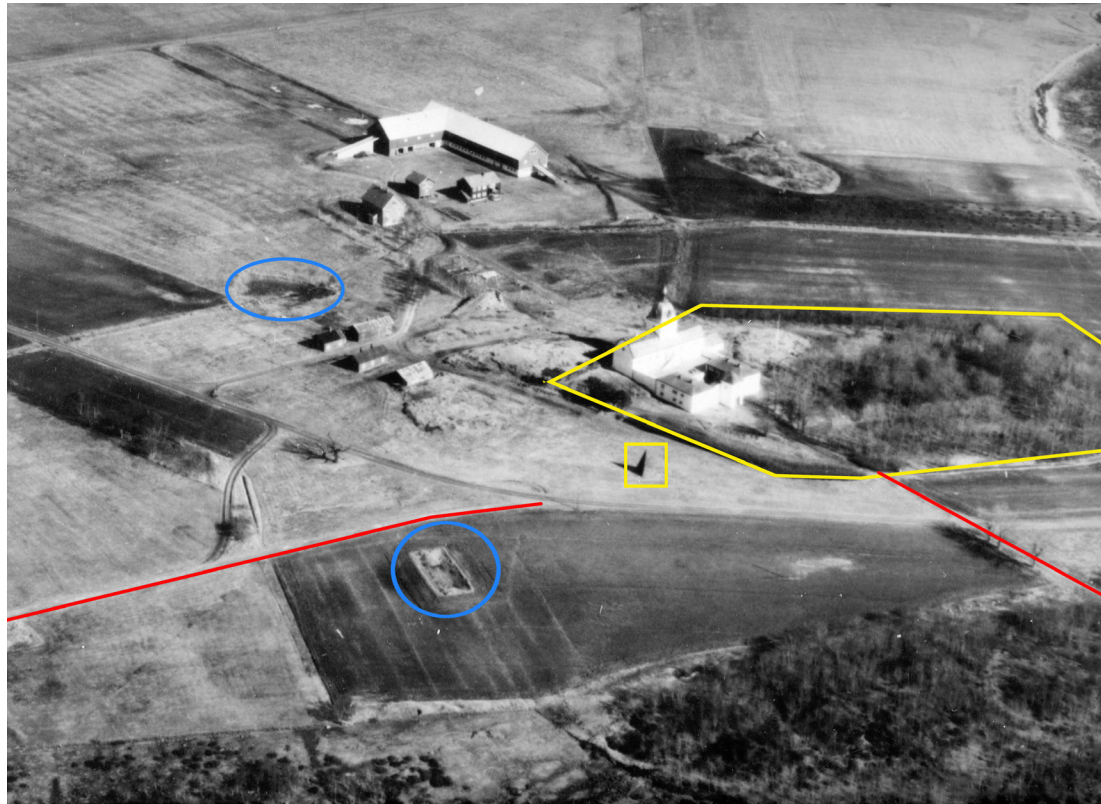
Figur 16.
Fotokopi . Utsnitt av
kart fra 1884 viser
Austråttborgens
nærområder.

Kartet viser et
hageanlegg i
borgområdet samt to
gårdsdammer.

Figur 17.
Rekonstruksjon av
hageanlegg basert på
kartlegging i 1915.

Figur 18. Flyfoto fra 1960

Jordbruksarealene virker å være utvidet siden 1860. Veinettet fremstår noe anderledes siden 1884. Men man kan fremdeles se to av veiene som skal ha vært utformet som alléer . De to gårdsdammene fremstår på bildet som forsenkninger i terrenget. Trolig har den mest rektangulære vært karussedam.

På bildet kan man også antyde komprimerte masser i et geometrisk mønster, og muligens en tredje gårdsdam. Det kan være at dette området inngått i et større hageanlegg.

Forvaltning av Austråttområdets kulturminner

Austråttlandskapet er rikt på kulturminner. Arkeologiske gravminner vitner om hedenske skikker og mektige mennesker 1000 år tilbake i tid. Kapellet i Austråttborgen vitner om en overgang fra de hedenske skikkene til kristen tid. Fremdeles var det mektige mennesker som hadde tilhørighet til Austrått. Makteliten søkte å maksimere sitt utbytte ved å samle store jordeiendommer. Byggeviljen var stor, og kapellet på Austrått ble ombygget og integrert i en middelalderk herregårdsbolig. Gjennom videre utbygging av bolighuset på herregården med sidefløyer, borggård og alléer har Austrått opprettholdt en imponerende standard gjennom 1600- og 1700-tallet. Det er mennesker med overskudd som har preget utviklingen av landskapet i Austråttområdet. Dyrehagen er ett av eksemplene på dette, ved at kulturpåvirkningen ikke har handlet om produksjon men om lyst og fritid.

Den historiske kontinuiteten i Austråttområdet er tydelig. Sammen med de fysiske omgivelsene bidrar fortellingene om Norges maktelite til en forståelse av hvordan stedet og samfunnet oppstod, hva det har vært og hvordan det

videre har utviklet seg.

I henhold til kulturminneloven er det vårt ansvar å ta vare på kulturminnene. De arkeologiske kulturminnene og Austråttborgen er fredet. Men også de historiske veitraseene, Austråttlunden og borgområdet forteller noe om sammenhengene og den historiske bruken av landskapet, og har verdi som kulturminne.

I rapporten *Oppfølging av særlig verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag* (Stusdal 2006) omfavnes et langt større område enn denne oppgavens studieområde som en del av Austråttområdet. Innenfor rapportens områdeavgrensning framheves bygdeborgen på Litj-Borgklint, Austråttborgen, Austrått fort, gravhauger og eldre bygningsmasse tilknyttet jordbruket som viktige kulturminner. Austråttlunden og borgområdet, det åpne strandområdet langs Fitjan, utsikt fra Lundahaugen og Borgklinten, og turmuligheter ved Rusasetvatnet og ved Pelkussteinen framheves som viktige opplevelseskvaliteter i sammenheng med både kulturhistorien og naturverdiene. Det anbefales at det bør arbeides med å holde beitearealene på Fitjan i hevd, bevare

bygningmasse som knytter seg til historisk virksomhet i området samt å tilrettelegge for opplevelse og bedre tilgjengelighet i kulturlandskapet.

Deler av Austråttområdet er sikret mot framtidig utbygging med buffersoner og kulturvernsoner i kommuneplanen (Ørland kommune 2001). Men i det flate og åpne Austråttlandskapet, vil bygninger langt utenfor vernesonen og buffersonen kunne gi en uønsket effekt i det historiske landskapsbildet. Som tidligere nevnt inngår deler av Austråttområdet i Austråttlunden landskapsvernområde. Men skjøtselstiltakene i området er begrenset til et minste minimum, og Austråttlundens kulturhistoriske verdier gror igjen. Men på lik linje med naturverdier, kan også ivaretagelsen av kulturminneverdier i jordbrukslandskapet finansieres med SMIL-midler eller miljøtilskudd til jordbruket i Sør-Trøndelag, og det er forhåpentlig en motivasjonsfaktor for jordeiere (Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket 2004; Fylkesmannen i Sør-Trøndelag Avdeling for landbruk og bygdeutvikling 2009).

I møte med kommunens forvaltning fremkommer

det man ønsker å framheve Austråttområdet som et historisk utstillingsvindu. I den sammenheng planlegges det å gjenoppbygge demningen for Rusasetvatnet. I tillegg planlegges det å etablere et herregårdsmuseum på Austrått gård⁷. I tilknytning til Ørland kultursenters Reformasjonsprosjekt og Herregårdssprosjekt er det dessuten planlagt å undersøke et større område med georadarundersøkelser og mindre arkeologiske utgravninger, i håp om å kartlegge eventuelle hageanlegg i området (Ørland kultursenter 2011).

I lys av helheten i kulturlandskapet og av kulturminnene som viser en kontinuitet av betydningsfulle personer i Norges historie 1000 år tilbake i tid, fremstår kulturminneforvaltningen i Austråttområdet som forholdsvis oppstykket, til kun å gjelde de enkelte kulturminnene. I mellom kulturminnene ligger kulturlandskapet og her fremstår det som forvaltningen i første rekke fokuserer på naturverdiene. Der naturverdiene skal ivaretas med tradisjonelle driftsmetoder fra jordbruket, ivaretas også kulturverdiene i landskapet. Men der det legges opp til minst mulig skjøtselstiltak med tanke på naturverdiene, forringes trolig kulturminneverdiene i landskapet.

---

⁷ Forvaltningen i Ørland kommune (2012). Intervju med representanter fra kommunens forvaltning. Ørland (11.4.2012).

DISKUSJON

Møtet mellom naturforvaltningen og kulturminneforvaltningen

Spekteret av naturopplevelser i Austråttområdet spanner mellom det åpne kystlandskapet i Fitjanområdet, skogsområdet i Austråttlunden og vidstrakt utsikt fra toppen av Lundahaugen. Austråttborgen med tilhørende borgområde og gravhaugene i jordbrukslandskapet er trolig de mest tydelige kulturminnene i området. Austråttområdet er ett landskap. Man kan ikke skille landskapet i to lag eller i separate natur- og kulturområder. Hele landskapet er sammensatt av både naturelementer og kulturelementer i alle delområdene.

Gjennom registreringene i denne oppgaven er ivaretagelsen av naturverdiene og kulturminneverdiene i Austråttområdet belyst. Det viser seg å være vesentlige forskjeller mellom forvaltningen av naturverdier og forvaltningen av kulturminner. Samtlige av områdene som er vernet, er vernet etter naturvernloven. I forvaltningen av Austråttlunden landskapsvernområde har ivaretagelsen av kulturminneverdiene blitt nedprioritert i

forhold til naturverdiene som har bygget seg opp. Nyere kartleggingsarbeid i området har i hovedsak vært rettet mot naturtype og arter. Gjennom kulturminneloven er det kun de enkelte arkeologiske kulturminnene og Austråttborgen som er fredet. Borgområdet, Austråttlunden og jordbrukslandskapet er ikke sikret som kulturminner. Også at kulturminnene som helhet utgjør et kulturmiljø med kontinuitet 1000 år tilbake i tid ser ut til å ha vært oversett i forvaltningen, og ivaretagelsen av helheten er overlatt til tilfeldighetene.

Den tilfeldige ivaretagelsen av kulturminnene i naturområdene blir særlig tydelig ved en sammenligning av Hovsfjæra fuglefredningsområde og Fitjanområdet og Austråttlunden:

Selv om det først og fremst er naturverdiene som står i fokus, bidrar ivaretagelsen av naturverdiene i Hovsfjæra fuglefredningsområde og i Fitjanområdet samtidig

til ivaretagelse av kulturminneverdier. Her har det fremstått som en god løsning å gjeninnføre historisk drift med beitedyr for å opprettholde bestand av spesielt purpurmarihand og for å holde landskapet åpent med tanke på fuglelivet (Larsen 2009b).

I Austråttlunden ser det imidlertid ut til at forvaltningen av naturverdiene kan gå på bekostning av ivaretagelsen av kulturminneverdiene. I forvaltningen av området legges det opp til et minimum av skjøtsel. I rapporter vises det til en uønsket utvikling for botanikken og dyrelivet i området. Denne utviklingen ses i sammenheng med beite og friluftsliv. Og deler av Lundahaugen, som ikke har vært beitet eller skjøttet på over 70 år, vises til som et referanseområde for urørt natur (Engan & Bratli 2002; Holten 2010). Austråttlundens verdi som kulturminne, virker å være av mindre betydning i forvaltningen av området.

Paradokset med Austråttlunden

Det er bemerkelsesverdig at et område så rikt på kulturminner som Austråttlunden er vernet etter naturvernlovens bestemmelser, og ikke etter kulturminnelovens bestemmelser. At beite og rydding i Austråttlunden betraktes som en trussel for naturverdiene er et paradoks i og med at nettopp denne kulturpåvirkningen var bakgrunn for den lysåpne lundkarakteren som man ønsket å ivareta gjennom landskapsvernet. For å ivareta «sterke og verdifulle kulturhistoriske tradisjoner» (Forskrift om Austråttlunden landskapsvernområde 1975, punkt III) i Austråttlunden kreves skjøtsel og drift som samsvarer med tidligere tiders skjøtsel og drift. Ut i fra et kulturhistorisk perspektiv ville det videre være interessant å kartlegge hvilke spor som finnes i området etter ulike tider og ulike former for drift. Det er ikke usannsynlig at området har flere kulturlag under vegetasjonen som kan være avgjørende i forhold til hvordan området bør tilrettelegges og hvilken type skjøtsel som bør anvendes.

Samtidig må det anerkjennes at det er lite urørt natur igjen i Norge og at naturområder som har fått stå urørt over lang tid er viktige for vårt biologiske mangfold på samme måte som slåttemark, hagemark og beitemark (Berntsen & Hågvar 2008). Men i lys av at gjengroing av kulturlandskapet er et faktum over store deler av Norge, og at det fører til tap av blant annet biologisk mangfold (Bryn & Eiter 2010), fremstår det litt merkelig å stanse tradisjonelle kulturinngrep i et område som er vernet som et landskapsvernområde.

I verneforskriften for Austråttlunden er både naturverdier og kulturminneverdier spesifisert, og de burde dermed være sikret. Men det er forvaltningen som til sist avgjør hvorvidt verdiene tapes eller bevarer. I den sammenheng er det avgjørende at verneverdiene skjøtelsesbehov vektlegges når man velger hvilken lov man skal sikre området etter.

Flere muligheter i lovverket for å sikre kulturlandskap

Både naturmangfoldloven og kulturminneloven gir hjemmel til å sikre kulturlandskap som henholdsvis landskapsvernområde eller kulturmiljø.

I naturmangfoldlovens § 36 står det følgende om landskapsvernområder:

«Som landskapsvernområde kan vernes natur- eller kulturlandskap av økologisk, kulturell eller opplevelsesmessig verdi, eller som er identitetsskapende. Til landskapet regnes også kulturminner som bidrar til landskapets egenart.

I et landskapsvernområde må det ikke settes i verk tiltak som kan endre det vernede landskapets særpreg eller karakter vesentlig. Pågående virksomhet kan fortsette og utvikles innenfor rammen av første punktum. Nye tiltak skal tilpasses landskapet. Det skal legges vekt på den samlede virkning av tiltakene i området. I forskriften

kan det gis bestemmelser om hva som kan endre landskapets særpreg eller karakter vesentlig, om krav til landskapsmessig tilpassing, og om ferdsel som ikke skjer til fots.

For de deler av landskapsvernområdet der bruk er en vesentlig forutsetning for å ivareta verneformålet, skal det senest samtidig med vedtak om vern etter første ledd legges frem et utkast til plan for skjøtsel for å sikre verneformålet. Planen kan omfatte avtale om bruk av arealer, enkeltelementer og driftsformer. Planen eller avtalen kan inneholde bestemmelser om økonomisk godtgjørelse til private som bidrar til områdets skjøtsel.

Utkast til forvaltningsplan skal legges frem samtidig med vernevedtaket. Der det også er aktuelt med skjøttselsplan, skal den inngå i forvaltningsplanen».

I kulturminnelovens §§ 20 og 21 står det følgende om fredning av kulturmiljø og skjøtsel:

«Et kulturmiljø kan fredes av Kongen for å bevare området kulturhistoriske verdi. Fredningen kan omfatte naturelementer når de bidrar til å skape områdets egenart.

I fredningsvedtak etter første ledd kan Kongen forby eller på annen måte regulere enhver virksomhet og ferdsl i fredningsområdet som er egnet til å motvirke formålet med fredningen. Det samme gjelder fradeling eller bortfeste av grunn til virksomhet som nevnt i første punktum.

Departementet kan i særlige tilfelle gjøre unntak fra vedtak om fredning og fredningsbestemmelser for tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep i det fredete området».

«I områder som er fredet med hjemmel i §§ 19 og 20 kan vedkommende myndighet gjennomføre skjøtsel som anses nødvendig av hensyn til formålet med fredningen. Slik skjøtsel kan være vedlikehold av det fredete området, herunder rydding og pleie av vegetasjon og andre tiltak for å verne kulturmiljøet m.v.»

For ivaretagelsen av landskapsvernområder fremstår det som et grunnleggende prinsipp å begrense tiltak, bruk og skjøtsel til innenfor gitte rammer. For ivaretagelsen av kulturmiljøer derimot fremstår det som et grunnleggende prinsipp å gjennomføre tiltak, vedlikehold og skjøtsel. Hvilken bevaringsform man velger kan ha avgjørende betydning for i hvilken grad området utsettes for ulike tiltak og i hvilken grad området skjøttes. I de områdene hvor verneverdig natur møter verneverdige kulturminner kan det være at man kommer til kort med dagens lovverk.

Eksempelet Bygdøy kulturmiljø og Dronningberget og Hengsåsen naturvernområder

Problematikken i møtet mellom verneverdig natur og verneverdige kulturminner i Austråttområdet har flere paralleller til forvaltningen av natur og kulturminneverdiene i Bygdøy kulturmiljø, Dronningberget- og Hengsåsen naturvernområder som ble fredet etter kongelig resolusjon i februar 2012 (Miljøverndepartementet 2012).

Det er sannsynlig at kalklindeskogen på Dronningberget og kalkfuruskog og edelløvskog på Hengsåsen daterer 4000-8000 år tilbake i tid. Dermed anses områdene som ett av Oslofjordens eldste naturdokumenter. Skogene er svært artsrike og det er funnet usedvanlig mange rødlistede sopp- og insektarter i områdene. Artsrikdommen og geologiske forhold er bakgrunnen for at områdene ble vernet som naturvernområder (Direktoratet for naturforvaltning 2012).

Bygdøy er også rikt på kulturminner. De eldste kulturminnene daterer tilbake til steinalderen. Men det er først og fremst områdets betydning som kongelig sommerresidens, kongsgård, folkepark og friluftsområde som har vært bakgrunnen for at området ble fredet som

kulturmiljø. Området har fra 1700-tallet blitt parkmessig opparbeidet. Folkeparken på 1800-tallet ble anlagt i engelsk landskapsstil med slyngede stier og grusveier, lysthus, utsiktsplasser, bevertningssted, badeanlegg og monumenter. Langs veiene ble parken forskjønnnet med eksotiske prydevekster. Folkeparken omfattet også Dronningberget og Hengsåsen (Riksantikvaren 2012a).

Naturvernmyndighetene og kulturminnemyndighetene har vist svært motstridende interesser i forbindelse med fredningsarbeidet. Naturvernmyndighetene har for eksempel hatt ønske om i størst mulig grad å begrense ferdsel i området. Kulturminnemyndighetene har derimot hatt ønske om å tilrettelegge for ferdsel med opparbeidede stier, utsiktspunkter, sittebenker og serveringssteder. Kulturminnemyndighetene har hatt et ønske om å skjøtte skogen på en parkmessig måte, mens naturvernmyndighetene har framholdt viktigheten av død ved for det biologiske mangfoldet (Kongelig resolusjon 2012a; Kongelig resolusjon 2012b).

På tross av at både naturmangfoldloven og kulturminneloven gir hjemmel for å verne både naturverdier og kulturminneverdier, har det ikke

vært mulig å enes om en felles verneforskrift for Bygdøy kulturmiljø, Dronningberget- og Hengsåsen naturvernområder. Men selv med to ulike verneforskrifter, skal det utarbeides en felles forvaltningsplan for de tre verneområdene som skal ivareta både naturverdiene og kulturminneverdiene innenfor hele området (Kongelig resolusjon 2012a; Kongelig resolusjon 2012b). Det er med andre ord inngått et gjensidig kompromiss hvor de to disiplinene skal ha innvirkning i hverandres verne- og fredningsområder. Det er dermed duket for et utfordrende samarbeid.

Mulighetene for samarbeid

I møtet mellom naturvernmyndighetene og kulturminnemyndighetene må flere utfordringer overkommes. Man opererer med ulike tankesett og ulik terminologi. I kulturminnevernet vektlegges autenticitet (ICOMOS 1964; ICOMOS 1982) mens i naturvernet vektlegges arter og naturtyper (Naturmangfoldloven 2009). I et kulturminneperspektiv kan det virke som en selvmotsigelse å framdyrke naturområder. Likeså virker det trolig svært merkelig i et naturvernperspektiv å prioritere kulturhistorien i artenes leveområder.

Begge myndighetene er i dag organisert under miljøverndepartementet. I begge lovene gis det hjemmel til å verne hverandres verdier når de møtes. I begge disiplinene anerkjennes samspillet mellom kulturpåvirkning og naturverdier. Men ivaretagelsen av naturverdien og kulturminneverdiene berører også andre sektorer, for eksempel landbruket. Og graden av kartlegging er ulik innenfor de ulike disiplinene.

I løpet av det siste tiåret har omfattende kartlegging av naturverdiene bidratt til at man kan vurdere hvilke arter og områder som er spesielt verdifulle eller sårbare både på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå (St. meld. nr. 26 2006-2007). Våre kulturminner er ikke kartlagt

og systematisert i samme grad (NOU 2002:1). Trolig har ivaretagelsen av våre kulturminner et enormt forbedringspotensial i systematiske kartlegginger. En helhetlig oversikt over kulturminnene vil kunne bidra til ivaretagelse av et representativt utvalg av kulturminner for eksempel gjennom landsverneplaner. Kartlegginger vil trolig også bidra til at enkelte områder kan frigis til andre formål.

Som nevnt i innledningen av denne oppgaven, ble *Europeisk landskapskonvensjon* vedtatt i år 2000 (Council of Europe 2000). Konvensjonen bygger på en erkjennelse av at landskap er grunnleggende for vår natur- og kulturarv og at landskap er viktige for folks velvære og identitet. Alle typer landskap, hverdagslige omgivelser såvel som områder som er kjent for å være særlig verdifulle anerkjennes som viktige faktorer for folks livskvalitet. I konvensjonen settes det fokus på at landskapet er i stadig endring og at folk må få medvirke aktivt i utviklingen av landskapene, både ved vern, forvaltning og planlegging av landskap. Medlemslandene forplikter seg til å legge til rette for dette, samt å øke bevisstheten i samfunnet om landskapets verdi, dens rolle og dens forandringer.

Med landskapskonvensjonen understrekes kompleksiteten i landskapet. Å imøtekomme forpliktelsene i konvensjonen vil trolig kreve at det etableres langt flere plattformer for interdisiplinært samarbeid og samarbeid på tvers av de etablerte forvaltningsnivåene og kommunegrensene.

Det kan være at en nøytral plattform for dialog og samarbeid, med det helhetlige landskapet i fokus, vil kunne bidra til en mer helhetlig forvaltning av vår natur og vår kulturarv. Men likevekt er en forutsetning for et velfungerende samarbeid. I forhold til systematisk kartlegging og overvåkning er det nødvendig å overkomme forskjellene mellom kartlegging av naturverdiene og kartlegging av kulturminneverdiene. Særlig gjelder dette i forhold til kulturminner som daterer etter 1537, og kulturmiljøer.

Det kan være at det i hvert enkelt møte mellom verneverdige natur- og kulturminneverdier bør utformes detaljerte intensjonsbeskrivelser. - Og kanskje trengs en ny samlende lovformulering, som i større grad enn eksisterende lovverk gir rom for å regulere grad av tiltak, vedlikehold og skjøtsel.

KONKLUSJON

Den gamle kirkeveien fra Austrått
Foto: I.S.

I Austråttområdet er det vesentlige forskjeller mellom ivaretagelsen av naturverdier og kulturminneverdier; naturverdiene ivaretas mens ivaretagelsen av kulturminneverdiene er overlatt til tilfeldigheter. Årsaken ligger trolig delvis i at det først og fremst er naturverdiene som er kartlagt og delvis i at store deler av området i utgangspunktet er vernet etter naturvernloven. Selv om de sterke kulturhistoriske tradisjonene i Austråttlunden landskapsvernområde anerkjennes som viktige faktorer, nedgraderes skjøtselen til et minimumsnivå, og det er på det rene at kulturminneverdiene går tapt.

Ved en gjennomgang av naturmangfoldlovens og kulturminnelovens hjemmelsgrunnlag for vern eller fredning av kulturlandskap fremkommer det at det kan være vanskelig å sikre tilstrekkelig skjøtsel gjennom naturmangfoldloven. Tilsvarende kan det være vanskelig å begrense bruk av området gjennom kulturminneloven. Ved fredningen av Bygdøy kulturmiljø og ved vern Dronningberget- og Hengsåsen naturvernområder var forskjellene i lovverket avgjørende i forhold til en mulig felles verneforskrift.

For å ivareta både natur- og kulturminneverdiene kreves det samarbeid mellom de respektive forvaltningsmyndighetene. Grunnlaget for et velfungerende samarbeid ligger trolig i økt dialog, en gjensidig forståelse av hverandres begreper og systematisk

og grundig kartlegging av alle verdiene. Kanskje vil det også kreves endringer i lovverket som i større grad sikrer skjøtsel i naturvernområder og i større grad kan begrense bruk og inngrep i kulturmiljøer.

Stedsutvikling: Ørland

I Ørland kommune satses det på natur- og kulturminneverdiene som en motor for videre samfunnsutvikling. Det arbeides med både kartlegging og formidling. Man ønsker å ta vare på og videreføre verdiene ved å tilrettelegge for en fornuftig bruk av dem. I den sammenheng har det kommunale foretaket, Ørland kultursenter, vært pådriver for et bredt samarbeid mellom mange aktører, fra offentlig forvaltning og tjenesteyting til private næringsdrivende.

I en tid hvor stadig flere steder formes og bygges etter standardiserte mål og prinsipper, viser denne satsingen et eksempel på stedsutvikling som bygger videre på stedets egne forutsetninger. Ut i fra at flere av verdiene som skal forvaltes i området er av nasjonal og internasjonal betydning er det imidlertid nødvendig å nøye overveie hvilken bevaringsstrategi som vil være den mest hensiktsmessige. Videreføring av grønn kulturarv handler ikke om å fryse steder i tid og rom. I enkelte tilfeller kan det likevel være at bevaring sikres best gjennom fredningsvedtak.

LITTERATUR

- Andersen, H. A. & Bratberg, T. T. V. (2011). *Austrått En norsk herregårds historie*. Trondheim: Pirforlaget AS.
- Artsdatabanken. (2010). *Norsk rødliste for arter 2010*. Tilgjengelig fra: <http://www.artsdatabanken.no/Article.aspx?m=273&amid=8288>.
- Artsdatabanken. (2011). *Norsk rødliste for naturtyper*. Tilgjengelig fra: <http://www.artsdatabanken.no/Article.aspx?m=287&amid=9298> (lest 29.4.2012).
- Asheim, V. (1978). *Kulturlandskapets historie*. Ås: Universitetsforlaget.
- Aune, K. (2005). *Fosens historie fra istid til 1730*.
- Berntsen, B. & Hågvar, S. (2008). *Norsk natur farvel?:* Unipub AS.
- Bruun, M. (2007). *Norske hager gjennom tusen år*. Oslo: Andresen & Butenschøn.
- Bryn, A. & Eiter, S. (2010). Gjengroing i Norge: årsaker og konsekvenser. *Plan -Tidsskrift for samfunnsplanlegging, bolig og byplan og regional utvikling* (3-4): 24-29.
- Council of Europe. (1985). *Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe*. . Granada: Council of Europe.
- Council of Europe. (1992). *European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage*. Malta: Council of Europe,.
- Council of Europe. (2000). *Europeisk landskapskonvensjon*. Firenze: Council of Europe,.
- Direktoratet for naturforvaltning. (2010a). *Kartlegging av naturtyper*. Tilgjengelig fra: <http://www.dirnat.no/naturmangfold/kartlegging/naturtyper/> (lest 30.4.2012).
- Direktoratet for naturforvaltning. (2010b). *Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap - den første i Norge*. Tilgjengelig fra: http://www.dirnat.no/naturmangfold/kulturlandskap/nasjonal_registrering/ (lest 30.4.2012).
- Direktoratet for naturforvaltning. (2011). *Hvem er vi?* Tilgjengelig fra: http://www.dirnat.no/om_direktoratet_for_naturforvaltning/ (lest 30.4.2012).
- Direktoratet for naturforvaltning. (2012). *Naturrestatene Dronningberget og Hengsåsen på Bygdøy i Oslo*. Tilgjengelig fra: <http://www.regjeringen.no/pages/36969054/Faktaark.pdf>.
- Diretze-Schirdwahn, A. (2010). Mellom natur og kultur -hagekunst i et historisk perspektiv. *Plan -Tidsskrift for samfunnsplanlegging, bolig og byplan og regional utvikling* (3-4): 16-23.

- Engan, G. & Bratli, H. (2002). Biologisk mangfold i Ørland kommune. NIJOS Rapport 12/2002
- Forskrift om Austråtlunden landskapsvernområde. (1975). *Forskrift om vern for Austråtlunden landskapsvernområde, Ørland kommune, Sør-Trøndelag.*
- Forskrift om fuglefredningsområde, Ø. (1983). *FOR 1983-12-23 nr 2020: Forskrift om fredning for Hovsfjæra fuglefredningsområde, Ørland kommune, Sør-Trøndelag.*
- Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket. (2004). *FOR 2004-02-04 nr 448: Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket.*
- Forsvarsbygg eiendomsforvaltning. (2003). Biologisk mangfold på Austrått fort, Ørlandkommune, Sør-Trøndelag. BM-rapport nr 41.
- Fylkesmannen i Sør-Trøndelag Avdeling for landbruk og bygdeutvikling. (2009). *Miljøtilskudd til jordbruket i Sør-Trøndelag .Forskrift og retningslinjer 2009.*
- Fylkesmannen.no. Tilgjengelig fra: <http://www.fylkesmannen.no/default.htm> (lest 30.4.2012).
- Haugen, M. (2008). *En kort historie om Ørland.* Tilgjengelig fra: <http://www.orland.kommune.no/sitepageview.aspx?sitePageID=2019> (lest 25.4.2012).
- Holten, J. (2010). Undersøkelser av flora og vegetasjon i Austråtlunden og Lundahaugen i Ørland kommune i 2009 som grunnlag for ny forvaltningsplan.
- ICOMOS. (1964). *The Venice Charter- International charter for the conservation and restoration of monuments and sites.* Venezia: International council on monuments and sites
- ICOMOS. (1982). *Historic gardens - The Florence Charter* Firenze: International council on monuments and sites.
- Kongelig resolusjon. (2012a). *Kongelig resolusjon om fredning av Bygdøy kulturmiljø i Oslo kommune.* Oslo: Miljøverndepartementet. 47 s.
- Kongelig resolusjon. (2012b). *Verneplan for Bygdøy – Dronningberget og Hengsåsen naturreservat.* Oslo: Miljøverndepartementet. 29 s.
- Kulturminneloven. (1978). *Lov om kulturminner.*
- Larsen, B. H. (2009a). Naturtypekartlegging i Austråtlunden landskapsvernområde i Ørland kommune. Miljøfaglig Utredning Rapport 2009:62.
- Larsen, B. H. (2009b). Naturtypekartlegging i Hovsfjæra og Innstrandfjæra fuglefredningsområder i Ørland kommune. Miljøfaglig Utredning rapport 2009:61.
- Meteorologisk institutt. *Hva bestemmer klimaet?* Tilgjengelig

- fra: http://met.no/Klima/Hva_er_klima+/Hva_bestemmer_klimaet+/ (lest 26.3.2012).
- Miljøverndepartementet. *Ansvarsområder*. Tilgjengelig fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/dep/ansvarsomraader.html?id=693> (lest 30.4.2012).
- Miljøverndepartementet. (2012). *Fredning av Bygdøy kulturmiljø*: Regjeringen.no. Tilgjengelig fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/pressemeldinger/2012/fredning-bygdoy-kulturmiljo.html?id=672153> (lest 3.5.2012).
- Naturmangfoldloven. (2009). *Lov om forvaltning av naturens mangfold*
- NOU 2002:1. *Fortid former framtid Utfordringer i en ny kulturminnepolitikk*. Miljøverndepartementet. Oslo: Statens forvaltningstjeneste Informasjonsforvaltning.
- Plan- og bygningsloven. (2008). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling*.
- Ramberg, I. B., Bryhni, I. & Nøttvedt, A. (2006). *Landet blir til - Norges geologi*. Trondheim: Norsk Geologisk Forening.
- Ramfjord, O. J., Øwre, M. & Egge, J. H. (2012). *Arbeiderpartiet og Senterpartiet vil ha den nye hovedbasen for F-35-flyene på Ørland i Sør-Trøndelag*. Tilgjengelig fra: http://nrk.no/nyheter/distrikt/nrk_trondelag/1.8016491 (lest 7.5.2012).
- Ree, L. H. & Wallem, F. B. (2006). *Østraat*. Oppmaalinger, tegninger og bygningsbeskrivelse samt en utsigt over Østraats historie. 3 utg. Brekstad: Ørland kommune og Revir forlag.
- Riksantikvaren. Askeladden - databasen for kulturminner. Tilgjengelig fra: <https://askeladden.ra.no/askeladden/> (lest 10.2.2012).
- Riksantikvaren. (2012a). *Bygdøy kulturmiljøfredning*. Tilgjengelig fra: <http://www.regjeringen.no/pages/36969054/Kulturmiljo.pdf> (lest 3.5.2012).
- Riksantikvaren. (2012b). *Om riksantikvaren*. Tilgjengelig fra: http://www.riksantikvaren.no/Norsk/Om_Riksantikvaren/ (lest 30.4.2012).
- Riksantikvaren. (2012c). *SEFRAK – register over eldre bygninger*. Tilgjengelig fra: <http://www.riksantikvaren.no/Norsk/Tema/Bygninger/SEFRAK-registeret/> (lest 30.4.2012).
- Schnitler, C. W. (1915a). *Middelaldersk havekunst*. Norske haver i gammel tid, b. 1. Kristiania: Norsk folkemuseum. 56 s.
- Schnitler, C. W. (1915b). *Renæssancens havekunst*. Norske haver i gammel tid, b. 2. Kristiania: Norsk folkemuseum. 260 s.
- Schübeler, F. C. (1888). *Viridarium Norvegicum, Norges Væx-*

- trige. Christiania: W. C. Fabritius & Sønner. Sør-Trøndelag. 53 s.
- Schøning, G. (1979). *Reise som giennem en Deel af Norge i de Aar 1773, 1774, 1775 paa Hans Majestets Kongens Bekostning er giort og beskreven*. 3 utg., b. 1. Trondheim: Tapir. 333 s.
- Skogen, A. (1965). *Flora og vegetasjon i Ørland herred, Sør-Trøndelag*. Trondheim: Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab, Museet.
- Skogen, A. (1974). *Karplantefloraen i Ørland herred, Sør-Trøndelag, Nyfunn og forandringer etter 10 år*. Trondheim: Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab, Museet.
- St. meld. nr. 26. (2006-2007). *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*. Miljøverndepartementet. Oslo: Miljøverndepartementet. 168 s.
- Stockholms stad. (2012). *De första offentliga parkerna*. Tilgjengelig fra: <http://www.stockholm.se/Kultur-Fritid/Park-och-natur/Parker/Parkhistoria/1700-1800-talets-borjan/> (lest 9.5.2012).
- Stusdal, V. (2006). Oppfølging av særlig verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag. Rapport: Ørland kommune.
- Tilsynsnemda for Austråttlunden landskapsvernområde. (1988). *Forvaltningsplan for Austråttlunden landskapsvernområde 1988-1998*. Ørland: Fylkesmannen i
- UN. (1992). *Convention on biological diversity*. Rio: United Nations.
- UNESCO. (1971). *Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat*. . Ramsar: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization
- UNESCO. (1972). *Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage* Paris: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization
- Øhlenschläger, H. (2004). *Have og park ved Eidsvoll Jernverk*. Ås: Norges Landbrukshøgskole, Institutt for landskapsplanlegging. 94 s.
- Ørland kommune. (2001). *Kommuneplan 2004-2015 Areal- og Delplan Austrått*. Tilgjengelig fra: <http://www.orland.kommune.no/file.axd?fileID=10024> (lest 4.5.2012).
- Ørland kommune. (2011). *Handlingsplan 2012 - 2015, Økonomiplan 2012 - 2015, Budsjett 2012*. Ørland: Ørland kommune. 71 s.
- Ørland kultursenter. (2011). *Reformasjonsprosjektet Austrått 1537, prosjektbeskrivelse*. Ørland: Ørland kultursenter.

FIGURLISTE

- Figur 3.** Ørland kommune. (2001). Kommuneplan 2004-2015 Arealdel Delplan Austrått. Tilgjengelig fra: <http://www.orland.kommune.no/file.axd?fileID=10024> (lest 4.5.2012).
- Figur 4.** Skog og landskap. Ortofoto. Tilgjengelig fra: <http://kilden.skogoglandskap.no/map/kilden/index.jsp?theme=LANDSKAP> (lest 24.4.2012).
- Figur 5.** Direktoratet for naturforvaltning. Naturbase. Tilgjengelig fra: http://dnweb12.dirnat.no/nbinnsyn/NB3_viewer.asp (lest 24.2.2012).
- Figur 6.** Artsdatabanken. Artskart. Tilgjengelig fra: <http://artskart.artsdatabanken.no/FaneKart.aspx?Date=0,0&MID=1621&CID=8,9,7,3,1&GPND=True&DT=1111&BBOX=235981,7073399,243305,7076779&Height=515&Width=1116> (lest 8.5.2012).
- Figur 8.** Riksantikvaren. Askeladden - databasen for kulturminner. Tilgjengelig fra: <https://askeladden.ra.no/askeladden/> (lest 10.2.2012).
- Figur 9.** Ørland kultursenter. (2011). Austrått - Historiske kart og illustrasjoner. Ørland. CD.
- Figur 10.** Ørland kultursenter. (2011). Austrått - Historiske kart og illustrasjoner. Ørland. CD.

- Figur 11.** Ørland kultursenter. (2011). Austrått - Historiske kart og illustrasjoner. Ørland. CD.
- Figur 12.** Ørland kultursenter. (2011). Austrått - Historiske kart og illustrasjoner. Ørland. CD.
- Figur 13.** Ørland kultursenter. (2011). Austrått - Historiske kart og illustrasjoner. Ørland. CD.
- Figur 14.** Ørland kultursenter. (2011). Austrått - Historiske kart og illustrasjoner. Ørland. CD.
- Figur 15.** Njøs, E. (1963). Østråt. Gården – slottet – haven med forslag til utbedring av haveanlegget og de nærmeste omgivelser. Hovedoppgave. Ås: Norges landbrukshøgskole, Institutt for landskapsplanlegging.
- Figur 16.** Njøs, E. (1963). Østråt. Gården – slottet – haven med forslag til utbedring av haveanlegget og de nærmeste omgivelser. Hovedoppgave. Ås: Norges landbrukshøgskole, Institutt for landskapsplanlegging.
- Figur 17.** Schnitler, C. W. (1915). Renæssansens havekunst. Norske haver i gammel tid, b. 2. Kristiania: Norsk folke-museum. 260 s.
- Figur 18.** Ørland kultursenter. (2011). Austrått - Historiske kart og illustrasjoner. Ørland. CD.

Intervjuguide 1

1. Hvis du skal velge én ting. Hva på Ørland viser du fram for dine gjester?

2. Hva forteller du dine gjester om Austråttområdet?

3. Hva synes du om dagens bruk av disse områdene

(natursti, friluftsliv, beite, vern, turistattraksjon)

4. Hvordan oppfatter du restriksjoner i forbindelse med naturvernområdene og kulturminnene i Austråttområdet?

(Hovsfjæra, Lunden og Borgområdet)

(arkeologiske kulturminner, kulturlandskapet)

5. Sikres verdiene?

6. Er restriksjonene til hinder for ønsket bruk, utvikling og tilrettelegging av området?

7. Etter din mening; Hva er den største trusselen mot verdiene i Austråttområdet?

8. Etter din mening; Hva er et ønsket framtidsscenario for Austråttområdet?

Intervjuguide 2

1. Naturverdier:

- a. Hva er de viktigste naturverdiene?
- b. Hva kreves for å ta vare på naturverdiene?
- c. Hva er den største trusselen for naturverdiene?
- d. Hva er et ønsket framtidsscenario for naturverdiene?

2. Kulturminneverdier:

- a. Hva er de viktigste kulturminneverdiene?
- b. Hva kreves for å ta vare på kulturminneverdiene?

c. Hva er den største trusselen mot kulturminneverdiene?

d. Hva er et ønsket framtidsscenario for kulturminneverdiene?

3. Opplevelsesverdier:

a. Hva er de viktigste opplevelsesverdiene?

b. Hva kreves for å ta vare på opplevelsesverdiene?

c. Hva er den største trusselen mot opplevelsesverdiene?

d. Hva er et ønsket framtidsscenario for opplevelsesverdiene?

4. Hvilke interesser har ulike aktører i Austråttområdet?

5. Hva er planlagt for Austråttområdet og tilgrensende områder?

6. Hvordan fungerer dagens forvaltning i forhold til videre utvikling i kommunen?

a. Hindrer dagens restriksjoner ønsket bruk, tilrettelegging eller utvikling?

b. Sikres verdiene godt nok?

c. Hvilke endringer/justeringer bør gjøres i forhold til forvaltningen av disse verdiene?

7. Oppsummering:

a. Felles mål:

b. Motstridende interesser:

c. Mulige løsninger:

